

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Особливості формування та напрями розвитку податкової системи
України в умовах війни»

Виконала: студентка групи СЗ-21-1
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
Прусакова Б. Д.

Керівник: Дулік Т. О., к. е. н., доцент,
доцент кафедри соціального забезпечення
та податкової політики Університету митної
справи та фінансів

Рецензент: Кремена Ю. О. начальник відділу
перевірок фінансових операцій управління
податкового аудиту Головного управління ДПС
у Дніпропетровській області

Дніпро – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

“ ” _____ 2025 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Прусакової Богданни Дмитрівни

1. Тема роботи «Особливості формування та напрями розвитку податкової системи України в умовах війни»

Керівник роботи: Дулік Тетяна Олександрівна, к. е. н., доцент, доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики Університету митної справи та фінансів,

затверджена наказом УМСФ від “ ” _____ 2025 р. №

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі, нормативно-правові акти з питань формування та реалізації податкової системи, статистична інформація з офіційних веб-сайтів Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, Державної служби статистики України, матеріали періодичних та інтернет – видань тощо.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Теоретичні основи формування податкової системи України.

2. Аналіз функціонування податкової системи України в умовах війни.

3. Основні напрями розвитку податкової системи України в умовах війни та післявоєнний період.

5. Перелік графічного матеріалу: 8 таблиць, 5 рисунків.

6. Дата видачі завдання “ ” _____ 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та закріплення теми кваліфікаційної роботи	Грудень 2024 р. – січень 2025 р.	Виконано
2.	Збір та обробка літературних джерел за темою дослідження	Січень 2025 р.	Виконано
3.	Складання плану роботи	Січень 2025 р.	Виконано
4.	Написання основних розділів роботи	Січень – травень 2025 р.	Виконано
5.	Консультації з науковим керівником	Згідно з графіком консультацій	Виконано
6.	Оформлення кваліфікаційної роботи, надання її науковому керівнику, отримання відгуку	Травень 2025 р.	Виконано
7.	Підготовка доповіді та демонстраційних матеріалів до роботи	Травень 2025 р.	Виконано
8.	Здача кваліфікаційної роботи на кафедрі	Травень 2025 р.	Виконано
9.	Захист роботи	Червень 2025 р.	

Студент _____
(підпис)

Прусакова Б. Д.
(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(підпис)

Дулік Т. О.
(прізвище та ініціали)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

АНОТАЦІЯ

Прусакова Б. Д. Особливості формування та напрями розвитку податкової системи України в умовах війни.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків. Робота викладена на 63 сторінках, містить 8 таблиць, 5 рисунків, 1 сторінку додатків. Список використаних джерел містить 62 найменування.

Зміст анотації:

У роботі досліджено особливості формування та напрями розвитку податкової системи України в умовах війни. Розкрито сутність податкової системи, її структуру та основні засади побудови в Україні. Проаналізовано вплив війни на соціально-економічні процеси, динаміку макроекономічних показників, зокрема ВВП, рівень безробіття та інфляцію. Досліджено зміни у податковому законодавстві, спрямовані на лібералізацію податкової системи під час воєнного стану. Проведено аналіз практики підтримки бізнесу через податкові послаблення та спрощені режими оподаткування, обліку і звітності. На основі проведеного дослідження розроблено пропозиції щодо вдосконалення податкової системи України в післявоєнний період. Запропоновані заходи спрямовані на забезпечення фінансової стійкості держави, підтримку економічної активності, стимулювання інвестицій та відновлення соціально-економічного розвитку України. Реалізація запропонованих автором заходів дозволить підвищити ефективність податкової системи та сприятиме забезпеченню сталого економічного зростання в умовах післявоєнної відбудови.

Ключові слова: загальнодержавні податки, місцеві податки та збори, фіскальна та регулююча функції податків, податкова система України, податкове законодавство, лібералізація податкової системи, спрощені режими оподаткування, обліку і звітності. пільгове оподаткування бізнесу.

ABSTRACT

Prusakova B. D. Features of the formation and development directions of Ukraine's tax system under wartime conditions.

Qualification thesis for obtaining the Bachelor's degree in the specialty 232 «Social Security». University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The qualification thesis consists of an introduction, 3 chapters, and conclusions. The work is presented on 63 pages, contains 8 tables, 5 figures, and 1 page of appendices. The list of references includes 62 sources.

The paper explores the peculiarities of the formation and development directions

of Ukraine's tax system during wartime. It reveals the essence of the tax system, its structure, and the key principles of its organization in Ukraine. The impact of war on socio-economic processes, including the dynamics of macroeconomic indicators such as GDP, unemployment, and inflation, is analyzed. Changes in tax legislation aimed at liberalizing the tax system under martial law are examined. The study analyzes the practice of supporting businesses through tax relief measures and simplified taxation, accounting, and reporting regimes. Based on the conducted research, proposals for improving Ukraine's tax system in the post-war period have been developed. The proposed measures aim to ensure the financial stability of the state, support economic activity, stimulate investment, and restore Ukraine's socio-economic development. The implementation of the proposed measures will enhance the efficiency of the tax system and contribute to sustainable economic growth during the post-war recovery.

Keywords: national taxes, local taxes and fees, fiscal and regulatory functions of taxes, Ukraine's tax system, tax legislation, tax system liberalization, simplified taxation, accounting and reporting regimes, preferential business taxation.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	10
1.1 Сутність податкової системи, її структура та основні засади побудови в Україні	10
1.2 Характеристика складових елементів податкової системи та їх роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності держави	16
1.3 Етапи еволюції податкової системи України	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	26
2.1 Вплив воєнного стану на соціально-економічні процеси в Україні	26
2.2 Зміни в законодавстві щодо лібералізації податкової системи України в умовах війни	32
2.3 Аналіз динаміки і структури податкових надходжень до бюджетів України в умовах війни	37
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	46
3.1 Проблеми та виклики в адмініструванні складових податкової системи України під час війни	46
3.2 Міжнародний досвід формування та розвитку податкових систем	50
3.3 Рекомендації щодо вдосконалення податкової системи України для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в майбутньому	55
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність дослідження теми «Формування та розвиток податкової системи України в умовах війни» обумовлюється низкою чинників, серед яких:

- вплив війни на податкову систему та економіку в цілому.

Війна кардинально змінила економічну ситуацію в Україні, що вимагало оперативної адаптації податкової системи для підтримки економічної активності, забезпечення доходів бюджету та фінансування оборонних витрат;

- необхідність податкової підтримки бізнесу та громадян.

В умовах війни бізнес зазнав значних втрат, тому держава запровадила податкові послаблення, спрощені режими оподаткування та інші заходи для збереження підприємницької активності та зайнятості;

- проблеми бюджетного дефіциту та державного боргу.

Різке скорочення податкових надходжень і зростання державних витрат на безпеку призвели до суттєвого збільшення бюджетного дефіциту та державного боргу, що актуалізує питання вдосконалення податкової політики;

- потреба у післявоєнному економічному відновленні.

Податкова система має відігравати важливу роль у стимулюванні інвестицій, розвитку підприємництва та економічної активності в період післявоєнної відбудови;

- адаптація податкової системи до нових викликів.

В умовах війни та глобальних економічних змін Україна повинна реформувати податкову систему, орієнтуючись на міжнародний досвід, цифровізацію адміністрування податків та забезпечення прозорості фінансових потоків.

Таким чином, дослідження процесів формування та розвитку податкової системи України в умовах війни є надзвичайно актуальним і має велике практичне значення для стабілізації фінансової системи держави та стимулювання економічного відновлення.

Вагомий внесок у дослідження особливостей формування та розвитку податкової системи України зробили провідні вітчизняні науковці, зокрема:

В. Андрущенко, В. Баранова, З. Варналій, Ю. Іванов, М. Слатвінська, Т. Томнюк, Т. Тучак, В. Хомутенко та інші. Однак, незважаючи на те, що питання створення в Україні оптимальної податкової системи широко обговорюється у науковій літературі, не всі аспекти цієї складної та багатогранної проблеми з'ясовані та належним чином обґрунтовані в сучасних умовах воєнного стану, що й зумовило вибір теми, мету та завдання дослідження.

Метою роботи є дослідження особливостей формування та розвитку податкової системи України в умовах війни та розробити пропозиції щодо її вдосконалення в післявоєнний період. Відповідно до мети роботи було поставлено завдання, які необхідно виконати:

- розкрити сутність та структуру податкової системи України;
- окреслити основні функції податків та їх роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності держави;
- розглянути нормативно-правове регулювання податкової системи України;
- проаналізувати вплив воєнного стану на соціально-економічні процеси в Україні;
- дослідити зміни в законодавстві щодо лібералізації податкової системи України в умовах війни;
- провести аналіз динаміки і структури податкових надходжень до бюджетів України в умовах війни;
- визначити проблеми та виклики в адмініструванні складових податкової системи України під час війни;
- розглянути міжнародний досвід формування та розвитку податкових систем;
- надати рекомендації щодо вдосконалення податкової системи України для забезпечення сталого соціально- економічного розвитку в майбутньому.

Об'єктом дослідження є податкова система держави.

Предметом дослідження є особливості формування та розвитку податкової системи України в умовах війни.

У кваліфікаційній роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез, індукція та дедукція, систематизація, логічний метод, метод абстрагування, порівняльний аналіз, статистичний аналіз тощо.

Теоретичною та методологічною основою роботи є наукові праці українських та зарубіжних вчених у сфері податкової політики, спеціалізована література, аналітичні матеріали міжнародних організацій.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі, нормативно-правові акти з питань формування та реалізації податкової системи, статистична інформація з офіційних веб-сайтів Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, Державної служби статистики України, матеріали періодичних та інтернет – видань тощо.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі трансформації податкової системи України під впливом війни та розробці практичних рекомендацій щодо її адаптації до потреб економічного відновлення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання сформульованих висновків і пропозицій для розробки державної податкової політики у післявоєнний період.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 63 сторінках, містить 8 таблиць, 5 рисунків, 1 сторінку додатків. Список використаних джерел налічує 62 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1 Сутність податкової системи, її структура та основні засади побудови в Україні

Податкова система України відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, формуванні бюджетних надходжень та регулюванні економічних процесів. Вона впливає на розвиток бізнесу, рівень інвестиційної привабливості країни й добробут громадян. Її ефективність залежить від дотримання принципів оподаткування, збалансованості податкового навантаження та прозорості фінансової політики.

Визначення податкової системи у працях вітчизняних науковців [1-7] розглядається у двох аспектах: змістовному та організаційному. У найширшому розумінні вона являє собою складну систему фінансово-економічних відносин між державою (зокрема державними органами влади та місцевого самоврядування) і платниками податків, що виникають у процесі перерозподілу створеного валового внутрішнього продукту (далі – ВВП).

Крім того, податкову систему визначають як сукупність фінансових відносин, що виникають між державою та платниками податків у процесі акумулювання доходів бюджету. Вона включає правові, економічні та адміністративні механізми реалізації податкової політики [6]. Далі розглянемо підходи науковців до визначення поняття «податкова система» у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи науковців до визначення поняття «податкова система»

Автор	Підхід до визначення поняття «податкова система»
1	2
Л. К. Воронова	Податкова система - сукупність закріплених у законодавстві податків, зборів та платежів, принципів і методів їх впровадження, зміни чи скасування, а також процедур, спрямованих на забезпечення їхньої сплати й відповідальності за порушення норм податкового права.

1	2
В. Л. Андрущенко	Податкова система - сукупність податків і зборів, обов'язкових платежів, об'єднаних спільною організаційною структурою та нормативно-правовою базою.
О. Т. Замасло	Податкова система - багаторівнева система, яка регулюється нормами фінансового права і включає податки та збори, визначені чинним законодавством, платників податків, а також органи державної влади, відповідальні за контроль, адміністрування і повне виконання зобов'язань зі сплати платежів до бюджетів усіх рівнів.
В. Г. Баранова	Податкова система - система загальнодержавних і місцевих податків та зборів, які справляються відповідно до встановлених законодавчих норм.
Р. М. Лещенко	Податкова система – це сукупність податків і зборів, а сукупність прийомів і методів адміністрування податків й зборів слід розглядати як систему оподаткування.
Т. Л. Томнюк	Податкова система – це важливий елемент державного регулювання, від ефективності функціонування якого залежить продуктивність чи деструктивність соціально-економічних перетворень в країні.
Л. К. Величко, А. М. Чорна	Податкова система є одним з основних механізмів регулювання державної економіки, її ефективність залежить від багатьох факторів податкової політики та податкового права.

Джерело: побудовано автором за даними [1-7].

Відповідно до ст. 6 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) податкова система визначається як сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому порядку [8].

Таким чином, вищевикладені положення дають змогу стверджувати, по-перше, що податкова система України є ключовим інструментом формування державних фінансів і виконує важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни; по-друге, що вона включає не лише податки і збори, а й комплекс правових, економічних та адміністративних механізмів, які забезпечують реалізацію податкової політики; по-третє, що податкова система є формою реалізації фінансових відносин між державою та платниками податків у процесі перерозподілу ВВП; по-четверте, що сучасна податкова система повинна ґрунтуватися на принципах прозорості, стабільності, справедливості та економічної ефективності; по-п'яте, що структура податкової системи охоплює як загальнодержавні, так і місцеві податки та збори, що вимагає чіткого нормативного регулювання й взаємодії різних рівнів влади; по-шосте, що успішне функціонування податкової системи значною мірою залежить від її

адаптивності до змін зовнішнього середовища, наявності професійних кадрів і належного рівня податкової культури населення; по-сьоме, що тлумачення поняття «податкова система» науковцями є багатограним і відображає як організаційно-правову, так і функціональну складову цього явища.

Податкова система, попри свою відносну автономність, залишається органічною частиною загального суспільно-економічного механізму, що постійно перебуває у взаємообумовленості та динамічній взаємодії з іншими системами. Як ключова складова фінансової системи держави, вона виконує фундаментальну функцію мобілізації доходів до бюджетів різних рівнів, тим самим сприяючи забезпеченню фінансової стабільності держави (рис. 1.1).

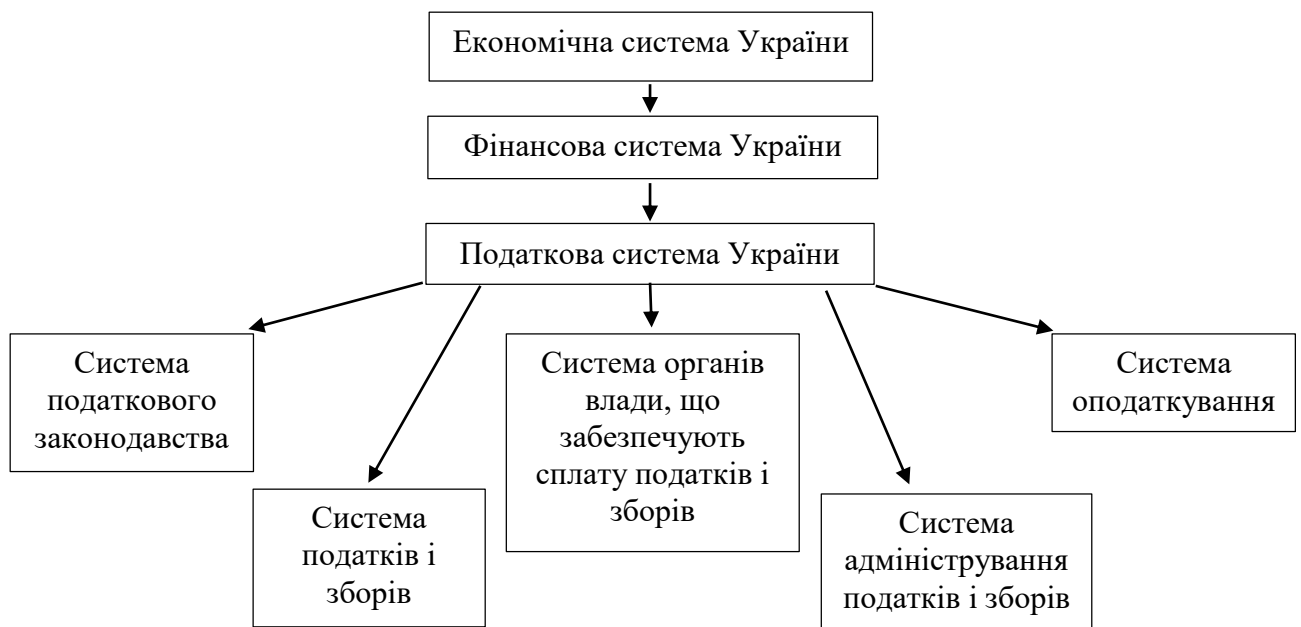

Рис. 1.1. Інституціонально-функціональна структура податкової системи України

Джерело: побудовано автором за даними [9].

Отже, у межах інституціонально-функціональної структури податкової системи України можна виділити п'ять взаємопов'язаних підсистем, які сприяють її єдності й цілісності. Однією з ключових складових є система податків і зборів. Вона охоплює загальнодержавні та місцеві податки, визначені ПКУ. При цьому, до складу податкової системи входять не лише сукупність

податків і зборів та загальна система оподаткування, але також інституційно-правове забезпечення, адміністрування податкових надходжень і відповідні управлінські механізми. Такий підхід підкреслює системний характер податкової структури, яка об'єднує різні елементи через складну і впорядковану взаємодію.

Будучи інтегрованою в фінансову систему, податкова система активізує взаємозв'язки із широким спектром складових економічної системи, серед яких можна виділити інвестиційну, зовнішньоекономічну, соціальну, демографічну, пенсійну підсистеми тощо. Окрім цього, в процесі функціонування податкова система активно взаємодіє із суміжними державними системами, такими як політична, правова, інформаційна та інноваційна. Ця комплексна взаємодія відіграє суттєву роль у формуванні життєздатності та збалансованості всієї державної управлінської структури.

У підручнику Ю. Б. Іванова, В. Ф. Тищенко, О. Є. Найденко зазначено, що податкова система України складається з кількох взаємопов'язаних елементів, які забезпечують її функціонування. Основними складовими є:

1. Система податків і зборів – включає загальнодержавні та місцеві податки, що визначені ПКУ. Загальнодержавні податки встановлюються на рівні держави та є обов'язковими до сплати на всій території країни (наприклад, ПДВ, акцизний податок, податок на прибуток), тоді як місцеві податки формуються органами місцевого самоврядування в межах законодавчо передбачених повноважень (наприклад, податок на нерухоме майно або туристичний збір).

2. Система адміністрування податків – охоплює організаційні та контрольні процедури щодо обліку платників податків та податкових надходжень, контролю за виконанням платниками податків податкових зобов'язань з боку органів державної податкової служби;

3. Система оподаткування – законодавчо врегульований процес встановлення, зміни, скасування податків, забезпечення їх сплати, тобто ідентифікації їх основних елементів [10].

Структурно-функціональна схема системи оподаткування України може

бути представлена рис. 1.2.

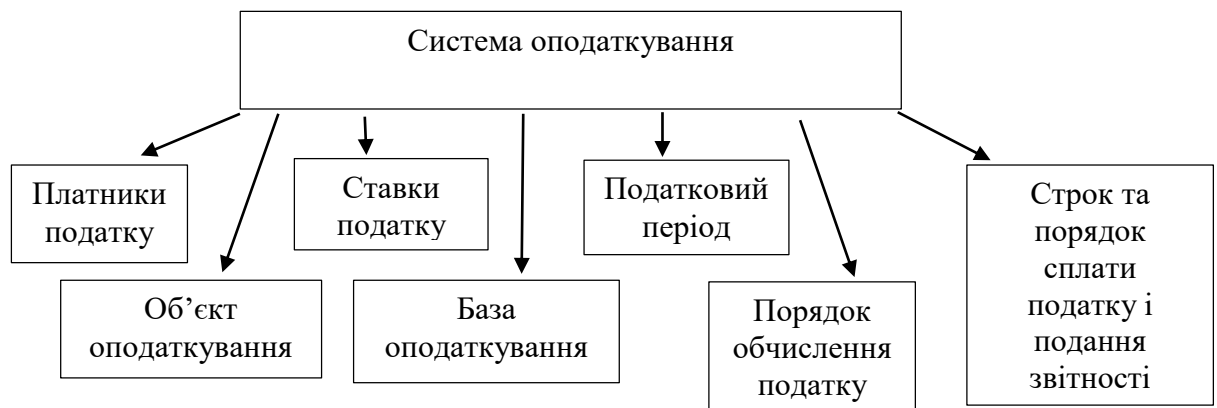

Рис. 1.2. Структурно-функціональна схема системи оподаткування України

Джерело: побудовано автором за даними [9].

Ефективність податкової системи залежить від злагодженого функціонування всіх її складових, що забезпечують збалансованість фінансової політики, наповнення бюджету та стимулювання економічного розвитку.

Основним завданням системи оподаткування є акумуляція податкових платежів із подальшим формуванням доходної частини бюджету з метою фінансування завдань держави в сфері економічної та соціальної політики. Водночас функціонування податкової системи має багатовекторний ефект: воно не лише сприяє наповненню бюджету, але й сприяє створенню привабливого інвестиційного середовища, стимулюванню розвитку стратегічних галузей економіки, забезпеченню справедливого перерозподілу доходів серед різних верств населення та вирішенню інших суспільно-економічних завдань.

Податкова система України є сукупністю податків і зборів, що встановлюються відповідно до законодавства, а також принципів, методів та механізмів їхнього справляння. Вона функціонує на основі ПКУ [8], який визначає правові засади оподаткування, права та обов'язки платників податків і контролюючих органів, а також механізми адміністрування податків. Податкова система базується на засадах, які розроблено для забезпечення ефективного

виконання всіх функцій оподаткування. Її структура має будуватися на науково обґрунтованих принципах, що відображають сучасні вимоги до податкового регулювання. Стаття 4 ПКУ визначає ключові положення податкового законодавства, зокрема й основні принципи формування та функціонування податкової системи:

- загальність оподаткування;
- рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;
- невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;
- презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;
- фіскальна достатність;
- соціальна справедливість;
- економічність оподаткування;
- нейтральність оподаткування;
- стабільність;
- рівномірність та зручність сплати;
- єдиний підхід до встановлення податків та зборів [8].

Отже, податкова система України є не лише важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності, а й комплексним механізмом, який безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток країни. Вона складається з кількох взаємопов'язаних елементів, таких як система податків і зборів, адміністрування податків та система оподаткування, що вимагають злагодженого функціонування для досягнення максимального ефекту. Важливість правильно налаштованої податкової системи полягає у тому, що вона

не лише наповнює державний бюджет, але й стимулює економічне зростання, підтримує інвестиційну привабливість та сприяє справедливому розподілу доходів серед громадян, що в кінцевому підсумку забезпечує стабільність і розвиток держави.

1.2 Характеристика складових елементів податкової системи та їх роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності держави

У контексті розвитку ринкової економіки актуальними стають дослідження соціально-економічної природи та функцій податків як ключової соціально-економічної категорії податкової системи [11]. В економічній теорії податок визначається як специфічна форма економічних відносин між державою та його платниками - суб'єктами господарювання, різними групами населення й іншими членами суспільства. Податок охоплює обов'язковий процес перерозподілу ВВП у територіальному, галузевому й соціальному вимірах, спрямований на формування державних фінансових фондів. Такий перерозподіл компенсує вади ринкового саморегулювання, стимулює підприємницьку й інвестиційну активність, сприяє зайнятості та мотивації праці. Специфіка цих відносин полягає у визначальній ролі держави, тоді як платник податку є виконавцем її вимог. Стягнення податку здійснюється в односторонньому порядку, має обов'язковий і безоплатний характер для конкретного платника. Повернення коштів платникові не є частиною сутності цих відносин, адже податок передбачає вилучення частини вартості ВВП на користь суспільства. Ці аспекти щодо об'єктивної природи податків зазначені у ст. 6 ПКУ: «Податок - обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку» [8].

Крім того, у ст. 6 ПКУ наводиться визначення й таких обов'язкових платежів як збір (плата, внесок), що також є невід'ємним елементом податкової системи України, а саме: «Збір (плата, внесок) - обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання

ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій» [8].

З огляду на це, податки слід розглядати не лише з економічної, а й з соціальної точки зору, оскільки їх сплата прямо пов'язана з рівнем добробуту платників. Хоча сплата податків зменшує реальні доходи індивіда, отримані натомість суспільні блага можуть сприяти покращенню його загального добробуту. Таким чином, суспільна вартість податків відображає втрату частини прибутків платників задля їх перерозподілу на користь усіх членів суспільства через бюджетний механізм [11].

До складових елементів податкової системи України входять визначені ПКУ сім загальнодержавних та чотири місцевих податків та зборів, стягнення яких регламентується даним нормативно-правовим актом.

Так, стаття 9 ПКУ встановлює наступні загальнодержавні податки та збори: «податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; екологічний податок; рентну плата; мито. До місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір (статті 9, 10 ПКУ)» [8].

Еволюція податків пройшла шлях від безсистемних натуральних зборів до ключового джерела державного доходу. У сучасній змішаній економіці вони виконують не лише фіскальну функцію, а й коригують недоліки ринкового механізму. Податки є базою формування державного бюджету й інструментом перерозподілу ВВП для забезпечення соціального добробуту та сталого економічного розвитку. Основоположним принципом податкової політики має бути врахування інтересів усіх сторін – держави, платників і громадян загалом.

Податки відіграють ключову роль у функціонуванні держави, виконуючи низку важливих функцій. Вони не лише наповнюють бюджет, а й регулюють економічні процеси, стимулюють розвиток окремих галузей та забезпечують соціальну стабільність. Завдяки ефективній податковій політиці держава може

підтримувати баланс між фінансовими надходженнями та витратами, сприяючи економічному зростанню та добробуту громадян.

У сучасній економіці податки займають виняткове місце, відіграючи ключову роль у забезпеченні її сталого розвитку [12]. У більшості наукових досліджень та спеціалізованих економічних видань податки розглядаються як обов'язкові платежі, запроваджені державою відповідно до чинного законодавства. Вони спрямовуються на формування державних цільових фондів і фінансування функцій державної влади.

Соціально-економічна природа податків є багатовимірним явищем, яке поєднує в собі дві протилежні сторони. З одного боку, податки виступають фундаментальним елементом функціонування економічної системи, відсутність якого унеможлиблює її існування. З іншого боку, вони можуть слугувати каталізатором соціально-економічних потрясінь. У науковій дискусії досі відсутня єдність підходів до визначення сутності податків, а також їхньої ролі та місця в суспільному житті. Водночас більшість дослідників сходяться на думці, що суспільне значення цієї категорії найбільш повно відображається через виконувані податками функції [13].

Класифікація функцій податків залишається предметом численних наукових суперечок, і єдиної загальноприйнятої концепції в цьому питанні досі не сформовано. Традиційна економічна теорія, як зазначено у навчальному посібнику «Податкове право» за редакцією М. П. Кучерявенка, виділяє дві базові функції податків: фіскальну та регулюючу [14]. Втім, сучасні науковці, серед яких Я. В. Янушевич, доповнюють цей перелік новими функціями, такими як контрольна, розподільча (соціальна) та стимулююча [15]. Фіскальна функція податків трактується як процес розподілу та перерозподілу суспільного продукту на користь держави шляхом обов'язкового вилучення грошових коштів у платників. Ця функція забезпечує накопичення фінансових ресурсів у бюджеті та створює основу для виконання державою поставлених соціально-економічних завдань. Для реалізації фіскальної функції податкова система повинна відповідати низці критеріїв, зокрема:

1. Рівнонапруженість – регулярний і рівномірний рух податкових надходжень протягом року;

2. Стабільність – гарантія повного надходження запланованих обсягів податкових платежів до бюджетів;

3. Рівномірність – забезпечення рівномірного розподілу податкових надходжень між різними територіальними рівнями [16].

Роль регулюючої функції податків посилюється зі зростанням впливу держави на економіку. Ця функція реалізується через механізми впливу податкової політики на поведінку суб'єктів господарювання. Засобами реалізації регулюючої функції виступають встановлення податкових пільг для окремих галузей чи підприємств, диференціація умов оподаткування залежно від характеру діяльності, рівня прибутковості та регіональних особливостей. У цьому контексті держава створює сприятливі або стримувальні умови для розвитку певних секторів економіки, регулюючи концентрацію виробничого та фінансового капіталу [16].

Основними інструментами реалізації регулюючої функції є:

- визначення об'єкта та бази оподаткування;
- встановлення джерел сплати податку;
- визначення ставок податків;
- регламентація термінів сплати податку;
- надання податкових пільг;
- запровадження штрафних санкцій за недотримання податкового законодавства.

В. П. Гмиря у своєму дослідженні виділяє розподільну (соціальну) функцію податків, під якою розуміють перерозподіл суспільних доходів з метою пом'якшення нерівності між різними групами населення, що досягається через надання субсидій або забезпечення безкоштовного доступу до державних послуг у сферах освіти й охорони здоров'я найбільш уразливим верствам суспільства, а також шляхом підвищеного податкового навантаження на заможніші категорії громадян [16].

Контрольна функція податків забезпечує перевірку фінансово-господарських операцій організацій і приватних осіб [11], що досягається завдяки податковим органам, які оцінюють ефективність функціонування податкової системи держави. У межах контролю податки відіграють роль індикатора якісних і кількісних пропорцій у соціально-економічному житті, створюючи умови для використання їх як засобу регуляції [11].

Стимулююча (заохочувальна) функція податків полягає в тому, що система оподаткування може враховувати особливі умови для окремих груп населення перед суспільством шляхом надання податкових пільг. Такий механізм сприяє реалізації соціальної політики держави, зокрема стимулюванню підприємництва, що в перспективі позитивно впливає на економічний розвиток [17].

Структура податкової системи охоплює широкий спектр видів податків, які класифікуються за різними критеріями, що безпосередньо впливає на економічний розвиток держави і забезпечення ефективного виконання її функцій. Ефективність реалізації фіскальної політики значною мірою визначається рівнем податкової культури населення, якістю нормативно-правового регулювання і ступенем фіскального навантаження на економічних суб'єктів [14]. Отже, інтеграція функціональних завдань податків виступає ключовим теоретичним принципом, який спрямований на досягнення їхньої суспільно значущої ефективності [17].

1.3 Етапи еволюції податкової системи України

Формування податкової системи України відбувалося в умовах становлення державності та браку досвіду. І сьогодні триває її модернізація як інструменту подолання економічних криз і стимулювання розвитку [18]. Шлях розбудови податкової системи України за період незалежності можемо поділити на кілька етапів, кожен з яких має свої особливості та характеристики. Аналіз особливостей кожного періоду вказує на існування п'яти основних етапів

розвитку податкової системи, а саме: 1) 1991 – 1994 рр.; 2) 1994 – 1999 рр.; 3) 2000 – 2010 рр.; 4) 2010 – 2015 рр.; 5) 2015 р. – по теперішній час. У даному контексті варто підтримати думку, що процес становлення і розвитку податкової системи в Україні загалом був досить складним, суперечливим і багато в чому спонтанним (детально проаналізовано у наступних розділах). Але загальний напрям цих процесів у цілому все ж був правильним – формування податкової системи і встановлення рівня оподаткування, притаманного для ринкової економіки [19].

До 1991 року податкова система включала понад десяток різноманітних платежів, серед яких — податок з обороту, прибуткові податки, місцеві збори, плата за природні ресурси та інші. Податок з обороту був основним бюджетоутворюючим показником і визначався як різниця між роздрібними цінами за вирахуванням торговельної знижки і оптовими цінами. У зв'язку з цим існувало два преїскуранти цін: оптових і роздрібних. На товари широкого вжитку (сувеніри, посилочні ящики, ялинкові прикраси тощо) податок з обороту встановлювався за ставками до обороту таких товарів, які розробляли фінансові органи в областях. З набуттям незалежності Україна швидко впроваджувала ринкові відносини, що вимагало оновлення податкової системи, в основу якої було покладено класичну схему оподаткування, з урахуванням рівня розвитку економіки, ринкових відносин, необхідності вирішення конкретних економічних і соціальних завдань, а також власних національних особливостей.

Перший етап розвитку податкової системи України відбувався за умов дії регулятивного, але доволі недосконалого Закону «Про систему оподаткування» [20], що супроводжувалося впровадженням нових видів податків. Серед них – податок на додану вартість (далі - ПДВ), податок на доходи підприємств і організацій, акцизний збір, а також функціонуванням уже наявних податків, таких як прибутковий податок з громадян і місцеві податки та збори. 20 грудня 1991 року було ухвалено важливий Закон «Про податок на додану вартість», який встановив ставку цього податку на рівні 28%, включену до ціни товару (або 21,87% від його вартості). На той момент більшість європейських

країн, включно з Францією, яка першою впровадила ПДВ у 1954 році, вже використовували цю модель оподаткування. До кінця 1992 року було обговорено три концепції реформування податкової системи, із яких саме розробка Міністерства фінансів разом із Міністерством економіки стала основою для принципових змін. Щоб оперативно реагувати на виклики ринкових реформ і ефективно їх впроваджувати, Верховна Рада делегувала Кабінету Міністрів право до 21 травня 1993 року видавати декрети з питань фінансово-кредитної політики, оподаткування, ціноутворення та інших сфер. Так, декретом «Про місцеві податки і збори» була сформована система місцевих податків: два податки і чотирнадцять зборів, детально перелічених у Додатку А.

У період другого етапу еволюції податкова система України набула структурованого вигляду. У 1994 році були прийняті базові законодавчі акти, що закріпили визначення податку, збору, обов'язкового платежу, а також основні елементи податку (платник, об'єкт, база, ставка тощо) [21]. Податки поділили на загальнодержавні та місцеві; ставки затверджувались відповідно Верховною Радою або місцевими радами. У 1995 році в Україні було запроваджено систему акцизного оподаткування підакцизних товарів, зокрема алкогольних напоїв та тютюнових виробів, із використанням акцизних марок. При цьому встановлювались різні ставки податку для вітчизняної та імпоротної продукції: наприклад, для алкогольних напоїв ставка акцизу становила 85% від митної вартості для товарів українського виробництва і 300% – для імпортованих. У 1996 році було оновлено порядок плати за землю, враховано грошову оцінку ділянок та встановлено пільги. У 1997 році прийнято нові редакції законів:

- «Про податок на додану вартість» – запроваджено ставки 0% і 20%, визначено базу оподаткування та порядок відшкодування;

- «Про оподаткування прибутку підприємств» – встановлено ставку 30%, об'єктом став скоригований валовий дохід, з урахуванням витрат і амортизації, дозволено враховувати збитки минулих років. Також було оновлено перелік податків і зборів: загальнодержавних – 25, місцевих – 16. З'явилися нові збори (патентний, гастрольний), водночас деякі скасовано. Акцент змістився з

підвищення ставок на розширення бази оподаткування.

На третьому етапі розвитку податкової системи України розпочалася активна підготовка до ухвалення ПКУ [8]. У цей період завершився процес прийняття нових податкових законодавчих актів, а також було внесено значні зміни до чинних нормативно-правових документів. Зокрема, Декрет Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» від 26 грудня 1992 року зазнавав змін переважно в частині ставок оподаткування. Унаслідок цього, 22 травня 2003 року був ухвалений Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб», який впровадив низку важливих новацій. Цей нормативний акт уточнив перелік платників податку, розділивши їх на резидентів і нерезидентів, а також визначив об'єкти оподаткування: три джерела доходів для резидентів і два – для нерезидентів. Закон скасував прогресивну шкалу ставок (10-40%) і запровадив єдину ставку у розмірі 15%, із встановленням перехідного періоду, протягом якого діяла ставка 13%. Вперше були введені поняття податкового кредиту та податкових соціальних пільг, а також виокремлено положення щодо оподаткування нерухомого і рухомого майна, спадщини та подарунків. Крім того, закон регламентував процес оподаткування доходів від підприємницької діяльності та незалежної професійної діяльності, визначив процедуру подання декларації, а також порядок сплати податку з доходів фізичних осіб. У цей період відбулося зниження базової ставки податку на прибуток із 30% до 25%. Важливим кроком у еволюції податкової системи стала інтенсивна підготовка до прийняття ПКУ, який був затверджений Верховною Радою України 2 грудня 2010 року. Однак глава I розділу XIV Кодексу була введена в дію лише з 1 січня 2012 року у новій редакції. Таким чином, цей етап заклав фундамент для комплексного реформування податкової системи країни і створення її сучасної нормативно-правової бази.

Основний вектор змін був орієнтований на спрощення та систематизацію податкового законодавства, зменшення податкового навантаження та стимулювання економічного розвитку. До прийняття ПКУ податкова система включала 28 загальнодержавних та 14 місцевих податків і зборів, що свідчило

про її громіздкість. Із прийняттям ПКУ кількість податків і зборів скоротилась удвічі – до 17 загальнодержавних і 5 місцевих, адже були скасовані окремі збори (комунальний податок, податок на рекламу тощо), натомість упроваджено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, спрямований на більш платоспроможні верстви населення. У перші роки після прийняття ПКУ було внесено численні технічні зміни. Також постійно змінювались ставки таких податків, як акциз, рента, екологічний податок. Часті зміни стосувались і розділу XIV («Спеціальні податкові режими»). У ПКУ було закладено поступове зниження ставок: податку на прибуток – до 16% з 1.01.2014 року, ПДВ – до 17%, однак військові дії на сході України унеможливили реалізацію цього наміру.

Четвертий етап розвитку податкової системи України включає період реформи спрямованої на стимулювання економічної активності, створення сприятливого фіскального клімату, залучення інвестицій і виведення фінансових ресурсів з тіні. Одним з основних завдань цієї реформи було збільшення доходів бюджету [22]. Податкове законодавство зазнало значних змін, включаючи зменшення кількості податків і зборів, а також трансформацію деяких з них. На цьому етапі кількість податків і зборів зменшилася вдвічі – із 22 до 11. В результаті реформи деякі податки були виключені, інші – трансформовані, що призвело до значних змін у податковій структурі. З 1 січня 2015 року ставка податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) була збільшена з 17% до 20% для доходів, що перевищують розмір мінімальної заробітної плати. У серпні 2014 року був введений тимчасовий військовий збір, що становив 1,5% з доходів, які оподатковуються ПДФО. Також було запроваджено класичну європейську модель оподаткування прибутку підприємств, що дозволило знизити податковий тягар і забезпечити зручність у веденні бізнесу, оскільки скасовано необхідність ведення подвійного обліку.

Варто звернути увагу й на питання справедливості оподаткування, яке порушував ще У. Петті, вказуючи, що природна справедливість полягає в тому, щоб кожен платив відповідно до того, що споживає. У цьому контексті акцизний податок не є обтяжливим для споживача, адже сплачується добровільно – лише

при купівлі певних товарів. Більше того, такий податок стимулює ощадливість – важливу умову економічного зростання, і не дублюється при повторному споживанні. З 1 липня 2015 року відповідно до ПКУ пиво офіційно класифіковано як алкогольний напій, що поширило акцизне оподаткування на ширше коло продукції, включаючи електро- та теплоенергію, нафтопродукти, а також роздрібну торгівлю підакцизними товарами, що стало логічним продовженням податкової реформи, яка передбачала збалансування фіскального навантаження, забезпечення рівного підходу до оподаткування різних сегментів ринку та підвищення прозорості надходжень до бюджету.

П'ятий етап розвитку податкової системи України (2015 рік – по теперішній час) характеризується постійними змінами у базі оподаткування, ставках та податкових пільгах за збереження незмінної кількості податків і зборів (7 загальнодержавних та 4 місцевих). Як зазначають О. В. Білаш, М. Г. Волощук, Т. О. Карабін, І. І. Матьола, «незмінним елементом залишалося також справляння військового збору» [19]. У рамках цього етапу було введено основну ставку ПДФО у розмірі 18%, зменшено ставку оподаткування дивідендів, виплачених юридичними особами на спрощеній системі оподаткування, з 18% до 9%, оновлено ставки плати за землю, єдиного податку та ПДВ. Крім того, із 1 січня 2025 року в Україні було реформовано військовий збір: для платників ПДФО він становить 5%, для платників єдиного податку 1, 2 та 4 груп – 10% мінімальної заробітної плати (800 грн), а для платників 3 групи – 1% від доходу. Усі зазначені зміни сприяли формуванню діючої податкової системи України, орієнтованої на адаптацію до економічних викликів і фінансових потреб держави [8; 23]. Отже, еволюція податкової системи України пройшла складний шлях: від запозичення елементів радянської моделі до поступового формування власної нормативної бази, адаптованої до ринкових умов. Кожен етап розвитку супроводжувався реформами, спрямованими на удосконалення структури податків, розширення бази оподаткування та наближення системи до європейських стандартів. Нині податкова система продовжує зазнавати змін, реагуючи на економічні виклики та потреби сталого розвитку держави.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1 Вплив воєнного стану на соціально-економічні процеси в Україні

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, кардинально змінила соціально-економічну ситуацію в країні. Введення воєнного стану, знищення інфраструктури, релокація бізнесу, скорочення трудових ресурсів, зниження платоспроможного попиту та зміщення бюджетних пріоритетів – усе це істотно вплинуло на функціонування національної економіки та ефективність податкової системи. Збройний конфлікт став фактором, що дестабілізував основні параметри національної економіки, а також спричинив суттєві зрушення у структурі фіскальної політики держави.

Оцінка соціально-економічних показників національної економіки в умовах війни дозволяє визначити масштаби впливу кризових явищ та сформулювати засади для подальших антикризових заходів. Така оцінка передбачає аналіз динаміки макроекономічних індикаторів, які одночасно відображають як загальний стан економіки, так і ефективність урядової податково-бюджетної політики. У контексті воєнного стану ключове значення набуває аналіз комплексних макроекономічних індикаторів, які відображають рівень функціонування національної економіки та ефективність реалізації державної податково-бюджетної політики. До таких показників зазвичай відносять обсяг валового внутрішнього продукту (далі – ВВП), рівень зайнятості населення та безробіття, структуру державних доходів і видатків, темпи інфляції, показники бідності й соціального розшарування, а також динаміку зовнішньоторговельного обороту. Вони слугують базою для подальшого аналізу тенденцій у соціально-економічному середовищі та дозволяють оцінити масштаби впливу воєнного конфлікту на економічну стабільність держави. Узагальнену характеристику основних соціально-економічних індикаторів в Україні представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Ключові показники соціально-економічного розвитку України
в умовах воєнного стану

Показник	Сутність та значення
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	Відображає загальний обсяг виробленої в країні продукції та послуг. Є головним індикатором динаміки економічної активності та масштабів економічного спаду.
Рівень зайнятості / безробіття	Характеризує кількість економічно активного населення, що має або шукає роботу. У період війни демонструє здатність економіки адаптуватися до викликів ринку праці.
Доходи державного бюджету	Визначають обсяг фінансових надходжень, які формуються за рахунок податків, мит та інших джерел.
Бюджетні видатки	Свідчать про напрямки витрачання бюджетних коштів, включаючи військові потреби, соціальний захист, охорону здоров'я та інфраструктуру.
Інфляція	Відображає темпи зростання цін на товари та послуги. У воєнних умовах інфляція є маркером економічної нестабільності та проблем монетарної політики.
Рівень бідності	Демонструє частку населення, доходи якого є нижчими за прожитковий мінімум. Сигналізує про зниження якості життя та соціальну напругу.
Соціальна нерівність	Вимірює диспропорції у доходах та можливостях між різними групами населення. Посилюється в умовах кризи та потребує корекції через соціальні програми.
Зовнішньоторговельний оборот	Оцінює обсяги експорту та імпорту товарів і послуг. Відображає рівень інтеграції країни у світову економіку та стійкість зовнішньоекономічних зв'язків.

Джерело: побудовано автором за даними [24-28].

Таким чином, ключові соціально-економічні індикатори, представлені в табл. 2.1, дають змогу комплексно оцінити масштаби впливу воєнного стану на функціонування національної економіки. Вони відображають глибину економічного спаду, трансформацію бюджетної політики, соціальні виклики та зміни у зовнішньоекономічній діяльності. Подальший аналіз динаміки зазначених показників дозволяє окреслити як пріоритети державного регулювання в умовах кризи, так і можливості для стабілізації соціально-економічної ситуації в післявоєнний період.

Як раніше визначено, ВВП є одним із ключових макроекономічних показників, що характеризує загальний рівень економічної активності країни. У контексті повномасштабної війни показники ВВП зазнали суттєвих змін,

відображаючи глибину економічної кризи. Аналіз динаміки ВВП дозволяє простежити, як змінювався обсяг виробленої в Україні продукції та послуг, а також оцінити адаптаційні можливості економіки в умовах тривалої нестабільності, відповідні дані наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка ВВП України за 2020 – 2023 рр.

Показники	2020	2021	2022	2023
Номінальний ВВП, млрд. грн	4 194,1	5 459,6	5 191,0	6 537,8
Відхилення номінального ВВП від попереднього року, абсолютне млрд. грн / відносне, %	+ 219,6	+ 1 265,5	- 268,6	+ 1 346,8
	+ 5,5 %	+ 30,2 %	- 4,9 %	+ 25,9 %
Реальний ВВП, млрд. грн	3 818,4	4 362,6	3 865,8	5 518,0
Номінальний ВВП на душу населення, млрд. дол США	1 555,8	1 997,7	1 605,0	-
Відхилення номінального ВВП від попереднього року, абсолютне млрд. дол. США / відносне, %	+ 18,0	+ 441,9	- 392,7	-
	+ 1,2 %	+ 28,4 %	- 19,7 %	-
ВВП на душу населення, грн	100 432	131 907	126 152,3	-
Відхилення ВВП від попереднього року, абсолютне грн/ відносне, %	+ 5 842	+ 31 475	- 5 754,7	-
	+ 6,2 %	+ 31,3 %	- 4,4 %	-
ВВП на душу населення, в дол. США	3 751,7	4 827,8	4 576,0	5 181,4
Відхилення ВВП від попереднього року, абсолютне дол. США/ відносне, %	+ 90,2	+ 1 076,1	- 251,8	+ 605,4
	+ 2,5 %	+ 28,7 %	- 5,2 %	+ 13,2 %

Джерело: побудовано автором за даними [29].

Аналіз динаміки ВВП України з табл. 2.2 відображає складну та нестабільну економічну ситуацію, зумовлену як пандемією COVID-19, так і повномасштабною війною. У 2021 році на фоні часткового відновлення після пандемічного спаду номінальний ВВП та реальний ВВП зросли, що свідчило про активізацію економіки. Однак у 2022 році через військові дії спостерігається падіння економіки та скорочення номінального та реального ВВП. Зменшення ВВП на душу населення в дол США підтверджує зниження купівельної спроможності громадян і загальне погіршення соціально-економічної ситуації. Водночас 2023 рік демонструє ознаки відновлення та перевищує показник довоєнного 2021 року. Також позитивним сигналом є зростання ВВП на душу населення в дол США, що свідчить про стабілізацію економіки, підтриману

міжнародною допомогою, адаптацією бізнесу до воєнних умов та частковим відновленням внутрішнього ринку. Загалом, наведена динаміка свідчить про глибоку кризу в 2022 році з поступовим виходом з неї у 2023-му, що є важливим аргументом для оцінки ефективності податково-бюджетної політики держави в умовах воєнного стану.

У контексті воєнного стану одним із чутливих індикаторів, що відображає глибину соціально-економічної нестабільності, є динаміка рівня безробіття. Висока частка осіб, які втратили можливість працевлаштування, прямо свідчить про масштабну трансформацію економічного середовища, зниження ділової активності та обмеження доступу до джерел доходу для значної частини населення. У воєнних умовах рівень безробіття є не лише індикатором економічних проблем, а й чинником соціальної напруги, який потребує постійного моніторингу та врахування при формуванні державної антикризової політики. На рис. 2.1 наведено динаміку рівня безробіття в Україні.

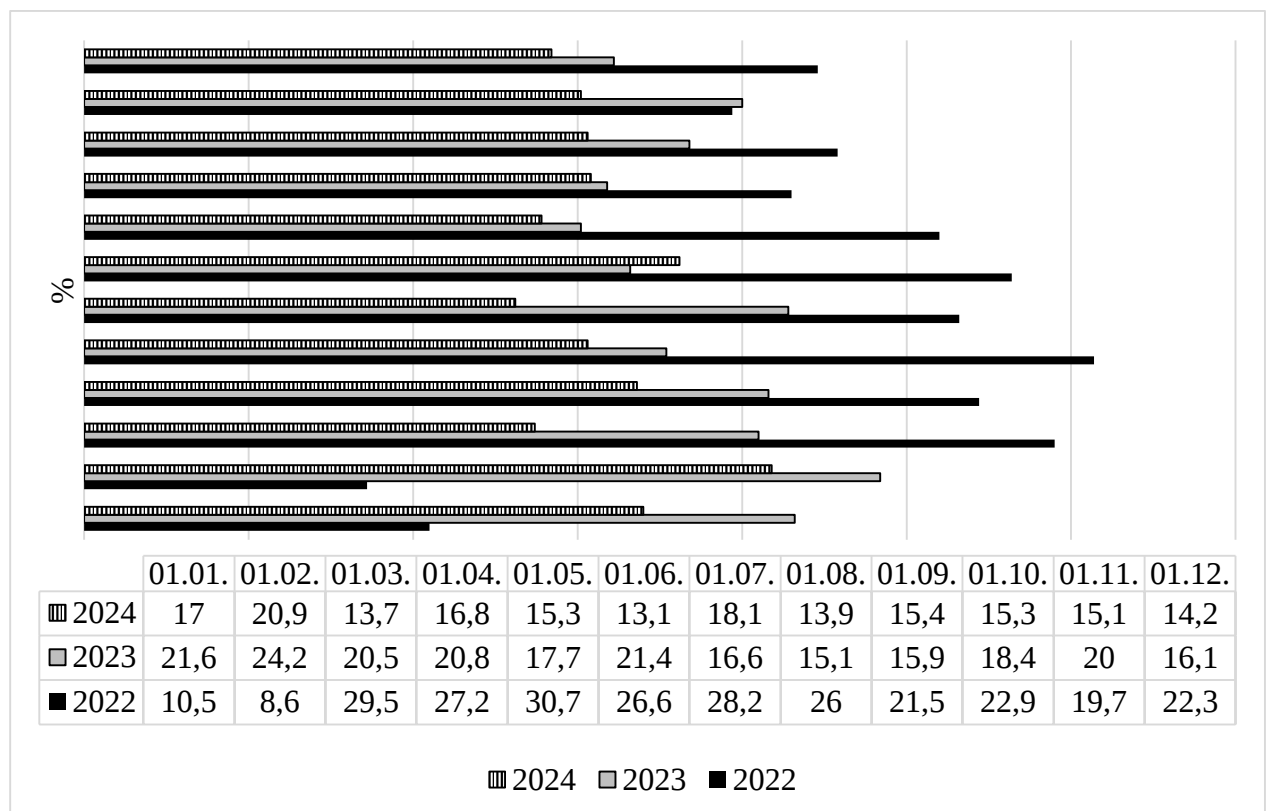

Рис. 2.1 Динаміка рівня безробіття за 2022 – 2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [30].

За даними рис. 2.1 можемо зробити наступний висновок: у 2022 році, на фоні активних бойових дій, спостерігається найвищий рівень безробіття – з піковими значеннями близько 30 % у квітні – травні, що зумовлено масштабним переміщенням населення, руйнуванням підприємств та загальним шоком для економіки. У 2023 році рівень безробіття знизився, що свідчить про часткову стабілізацію, адаптацію бізнесу до нових умов і активізацію відновлювальних процесів. У 2024 році динаміка продовжила тенденцію до зниження, хоча коливання залишаються, а рівень безробіття ще не повернувся до довоєнних показників. Загалом, проаналізована динаміка підтверджує значний вплив воєнного стану на соціально-економічну сферу України та демонструє, що ринок праці є чутливим індикатором ширших структурних зрушень в економіці.

У структурі макроекономічних індикаторів особливе значення має інфляція, яка в умовах війни не лише відображає загальну економічну нестабільність, а й демонструє ефективність монетарної політики держави. У періоди активних бойових дій темпи інфляції зростають під впливом деструкції виробництва, порушення логістичних ланцюгів, дефіциту окремих товарів та зниження довіри до національної валюти. Водночас коливання рівня інфляції можуть бути також наслідком адміністративного регулювання цін, зміни обсягів державних витрат та валютних інтервенцій. Для поглибленого аналізу ситуації на споживчому ринку доцільно розглянути динаміку індексу інфляції в Україні, що наведено на рис. 2.2.

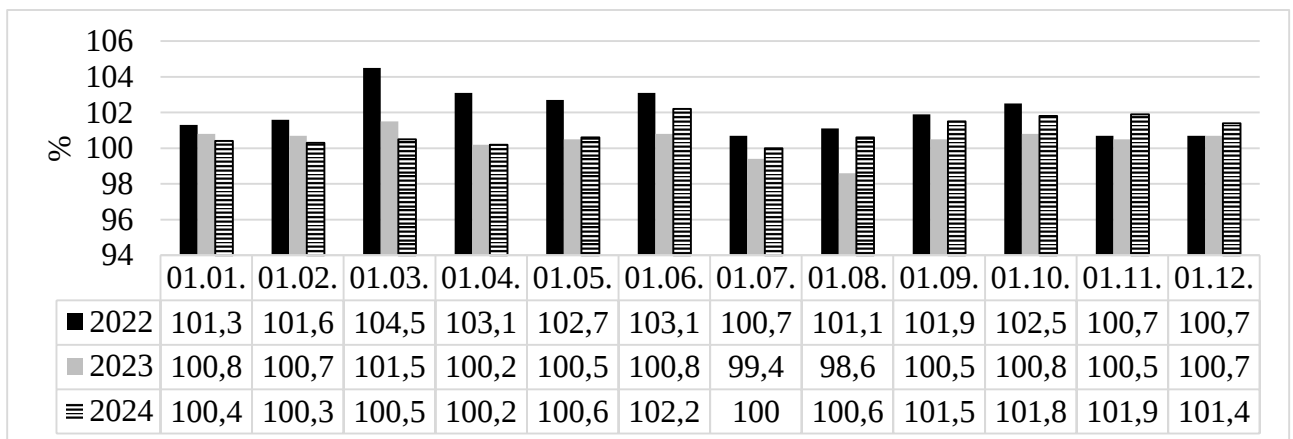

Рис. 2.2 Динаміка індексу інфляції в Україні за 2022 – 2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [31].

За даними аналізу рис. 2.2 можемо помітити наступне: протягом аналізованого періоду відбуваються суттєві коливання споживчих цін, що були зумовлені як внутрішніми факторами, так і зовнішньоекономічними викликами, передусім повномасштабною війною. Найвищі темпи зростання індексу споживчих цін спостерігалися в першому кварталі 2022 року, з піковим значенням у березні, що пов'язано з початком активних бойових дій, порушенням логістики, панічними настроями на ринку та дефіцитом товарів. У подальшому темпи інфляції дещо знизилися, але залишалися на підвищеному рівні. У 2023 році ситуація стабілізувалася, а в другій половині року навіть спостерігалось уповільнення інфляційних процесів, що може свідчити про зниження споживчого попиту, стабілізацію грошово-кредитної політики та насичення ринку товарами. У січні – грудні 2024 року інфляція зберігала тенденцію до помірнього зростання. Найвищі значення фіксувалися в травні і листопаді, що, ймовірно, пов'язано з сезонними чинниками, змінами курсу національної валюти або коригуванням цін на енергоносії.

Водночас нестабільна динаміка споживчих цін безпосередньо вплинула на рівень бідності та соціальної нерівності в країні. Зростання цін на товари першої необхідності призвело до зменшення реальних доходів значної частини населення, що, у свою чергу, сприяло збільшенню кількості осіб, доходи яких є нижчими за прожитковий мінімум. Поглиблення соціальної нерівності проявилось у зростанні розриву між рівнем життя окремих груп населення, що посилює потребу в реалізації ефективних заходів соціального захисту та перерозподілу доходів. Таким чином, інфляційні процеси в умовах кризи мають не лише економічні, а й важливі соціальні наслідки, що потребують комплексної політики реагування.

Отже, аналіз основних макроекономічних індикаторів в умовах воєнного стану засвідчує глибокі трансформації у соціально-економічному середовищі України. Збройна агресія РФ спричинила значне зниження економічної активності, зростання безробіття, інфляцію та соціальну нерівність. Водночас спостерігається поступова адаптація економіки до нових умов, ознаки

стабілізації та наявність потенціалу для подальшого відновлення, що потребує зваженої податково-бюджетної політики й ефективного державного регулювання.

2.2 Зміни в законодавстві щодо лібералізації податкової системи України в умовах війни

На сьогодні в Україні в умовах повномасштабної війни лібералізація податкової системи набула особливої актуальності. Війна призвела до руйнування частини економічної інфраструктури, втрати робочих місць і зниження доходів населення. Для підтримки економіки, збереження підприємницької активності та забезпечення надходжень до бюджетів держави український уряд був вимушений шукати нові підходи зменшення податкового навантаження, створюючи можливість бізнесу швидше адаптуватися до кризових умов, зберігати робочі місця та брати участь у відновленні країни.

Лібералізація податкової системи – це «процес спрощення податкових процедур, зниження ставок податків, скорочення кількості обов'язкових платежів та створення більш сприятливих умов для ведення бізнесу». Метою лібералізації є «зменшення фіскального тиску на доходи підприємців і громадян, стимулювання економічної активності та залучення інвестицій» [32].

Крім того, лібералізація не лише спрощує податкові процедури, але й може включати адаптацію податкових норм до нових умов, що виникають під час війни, таких як зміни в економічних реаліях, зміщення пріоритетів у державних витратах або необхідність залучення гуманітарної допомоги.

Водночас зазначимо, що мета держави, впроваджуючи тимчасові податкові послаблення в період воєнного стану, полягає в забезпеченні стабільності економічної ситуації та підтримці бізнесу в умовах воєнної кризи. Основними цілями є:

1. Підтримка підприємництва – тимчасове зниження податкового навантаження на бізнес дозволяє зберегти його платоспроможність, уникнути

масових банкрутств і скорочення робочих місць;

2. Стимулювання економічної активності – полегшення умов ведення бізнесу сприяє залученню інвестицій і заохоченню нових підприємців, що позитивно впливає на відновлення економічного потенціалу країни після кризових явищ;

3. Зниження фіскального навантаження на громадян – тимчасові пільги для окремих категорій платників податків допомагають зменшити фінансовий тиск на населення, що є важливим в умовах війни, коли рівень доходів знижується [33].

Таким чином, податкові послаблення мають на меті зберегти економічну активність, забезпечити фінансову стабільність та підтримати відновлення економіки в умовах війни.

Податкова система України в умовах війни переживає значні зміни, зокрема в контексті лібералізації оподаткування. Внесення змін до податкового законодавства стало важливим етапом у підтримці економіки, адже необхідно забезпечити фінансову стабільність країни в складних умовах зовнішньої військової агресії. Зокрема, зміни спрямовані на підтримку бізнесу, покращення інвестиційного клімату та зниження податкового навантаження.

Варто зазначити, що окрім ПКУ, до нормативно-правових актів, що регулюють податкову систему, належать:

- Конституція України (ст. 67 визначає обов'язок громадян сплачувати податки і збори у порядку, встановленому законом) [34];
- Бюджетний кодекс України (регулює розподіл податкових надходжень між бюджетами різних рівнів) [35];
- Митний кодекс України (визначає порядок оподаткування митними платежами) [36];
- закони України;
- підзаконні акти (постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства фінансів України, роз'яснення Державної податкової служби тощо).

У відповідь на виклики, спричинені повномасштабною війною, Україна внесла низку змін до Податкового кодексу та інших законодавчих актів з метою підтримки економіки та бізнесу. Серед ключових законодавчих актів цього періоду:

- Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану» (впроваджено спеціальні податкові режими, включно з переходом на спрощену систему оподаткування зі ставкою 2% від доходу, скасуванням податку на прибуток для певних підприємств, а також припиненням проведення податкових перевірок) [37];

- Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства на період дії воєнного стану» (подальше спрощення адміністрування – дозволено відтермінувати подання деякої податкової звітності без штрафних санкцій та розширено перелік витрат, які можна враховувати при визначенні об'єкта оподаткування) [38];

- Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування в умовах воєнного стану» (відновлено певні податкові перевірки; уточнено правила застосування ставки 2% та запроваджено процедуру добровільного повернення до загальної системи оподаткування; проте малий бізнес та волонтери й досі мають податкові пільги) [39];

- Закон України від 18.06.2024 № 3813-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства» (запроваджено спрощені процедури для сумлінних платників – зменшено кількість перевірок, пришвидшено відшкодування ПДВ, надано право на автоматичне продовження ліцензій та дозволів без додаткових перевірок) [40];

- Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX «Про внесення змін до

Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» (частково скасовано окремі податкові пільги, введено нові акцизні ставки та підвищено окремі податки для стабілізації доходів державного бюджету у воєнний період) [41];

- Закон України від 04.12.2024 № 4113-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» (запроваджено податкові пільги для ІТ-компаній, стартапів та підприємств, що працюють у сфері цифрових технологій, знижено ставки окремих податків для резидентів "Дія.City" та стимульовано інвестиції у цифрову інфраструктуру) [42].

Загалом основні зміни у податковому законодавстві України впродовж 2022–2024 рр. відбувалися за такими напрямками:

- спрощення адміністрування податків. У період воєнного стану були запроваджені спрощені механізми оподаткування: можливість переходу на єдину ставку 2% доходу, скасування обов'язкових податкових перевірок для більшості підприємств, послаблення вимог щодо строків подання звітності без застосування штрафних санкцій (Закони № 2120-IX, № 2142-IX). Також для сумлінних платників спростили порядок відшкодування ПДВ та автоматизували процедури продовження ліцензій (Закон № 3813-IX);

- запровадження пільг. Було введено тимчасове звільнення від окремих податків (наприклад, податку на прибуток для деяких підприємств), знижено ставки деяких податків для підтримки ІТ-сектору та цифрової економіки (Закони № 2120-IX, № 4113-IX). Частина змін передбачала розширення переліку витрат, які дозволено враховувати при визначенні об'єкта оподаткування;

- застосування механізмів підтримки малого та середнього бізнесу. Підтримка підприємництва здійснювалася шляхом впровадження спрощеної системи оподаткування зі ставкою 2%, тимчасового скасування обов'язкових платежів та запровадження пільг для волонтерських організацій і благодійників (Закони № 2120-IX, № 3219-IX);

- оптимізація оподаткування до умов воєнного стану. Законодавчі акти передбачали податкові канікули для окремих категорій платників, зупинення нарахування штрафів за порушення термінів подання податкової звітності, а також тимчасову зміну ставок акцизного збору і відновлення деяких перевірок для окремих груп платників (Закони № 3219-IX, № 4015-IX).

У цілому запроваджені заходи лібералізації сприяли збереженню бізнес-активності в умовах війни, що дозволило уникнути масових банкрутств та підтримати надходження до бюджету на базовому рівні. Спрощене адміністрування і податкові пільги для ІТ-сектору дали поштовх для розвитку цифрової економіки в Україні. Разом із тим, існували певні ризики: зокрема, послаблення контролю призвело до зростання тіньової економіки, випадків зловживання пільгами та часткового скорочення податкових надходжень. Держава вимушена була шукати баланс між підтримкою бізнесу та забезпеченням доходів бюджету через поступове відновлення окремих перевірок та перегляд ставок податків.

Зміни у податковому законодавстві мають значний вплив на економічний розвиток країни. Наприклад, Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» [43], запровадив підвищене оподаткування для деяких категорій бізнесу, що спричинило дискусії щодо його впливу на інвестиційний клімат і підприємницьку діяльність. Водночас, податкові реформи спрямовані на покращення адміністрування податків, зменшення тіньової економіки та збільшення надходжень до бюджету, що є важливими умовами фінансової стабільності держави. Нормативно-правове регулювання податкової системи України базується на комплексі законодавчих актів, які забезпечують функціонування механізму оподаткування, встановлюють права та обов'язки платників податків і контролюючих органів. Податкове законодавство постійно оновлюється відповідно до економічних і соціальних потреб, що вимагає його постійного моніторингу та адаптації.

Суттєве значення має й боротьба з ухиленням від сплати податків. У цьому

контексті Україна впроваджує міжнародні стандарти податкового контролю, зокрема BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), що дозволяє мінімізувати ризики втрати доходів бюджету через трансферне ціноутворення та інші схеми ухилення від оподаткування [44]. Загалом, нормативно-правове регулювання податкової системи України є динамічним процесом, який змінюється відповідно до внутрішніх економічних умов та міжнародних зобов'язань, забезпечуючи ефективність податкової політики та її відповідність сучасним викликам.

Таким чином, у результаті аналізу змін у податковому законодавстві України в умовах війни простежується чітка тенденція до лібералізації податкової системи з акцентом на підтримку бізнесу, особливо малого та середнього [45]. Зміни спрямовані на зменшення податкового навантаження, спрощення адміністрування, впровадження міжнародних стандартів прозорості та боротьбу з ухиленням від оподаткування. Значну роль у забезпеченні фінансової стабільності відіграє єдиний податок, частка якого в надходженнях до місцевих бюджетів зростає. Проаналізовані дані свідчать про адаптацію системи до воєнних умов, збереження активності підприємництва та ефективність спрощеної системи оподаткування як важливого інструменту підтримки економіки.

2.3 Аналіз динаміки і структури податкових надходжень до бюджетів України в умовах війни

Рациональне функціонування податкової системи є основою фінансової стабільності держави, особливо в умовах глибоких соціально-економічних викликів. Податки залишаються головним джерелом наповнення бюджету, забезпечуючи можливість фінансувати як поточні державні потреби, так і надзвичайні витрати, пов'язані з підтримкою обороноздатності, відновленням інфраструктури, соціальним захистом населення. У періоди криз, зокрема під час війни, податкове навантаження, структура надходжень, рівень мобілізації доходів зазнають істотних змін, що обумовлено як трансформацією економічної

активності, так і змінами у податковій політиці, що спрямовані на підтримку бізнесу, залучення інвестицій та забезпечення збалансованості бюджету.

Аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України є важливим етапом аналізу особливостей формування та розвитку податкової системи країни в умовах війни. Зміни у структурі та обсягах податкових надходжень відображають не лише економічну ситуацію, а й ефективність державної податкової політики в умовах кризових викликів. В умовах військового конфлікту особливо актуальним є аналіз здатності податкової системи забезпечувати стабільне фінансування державних витрат, а також адаптацію податкових механізмів до нових економічних реалій. Оцінка змін у податкових надходженнях дозволяє виявити найбільш критичні сектори, що потребують податкових стимулів чи коригувань, а також оцінити вплив війни на загальний фінансовий стан країни.

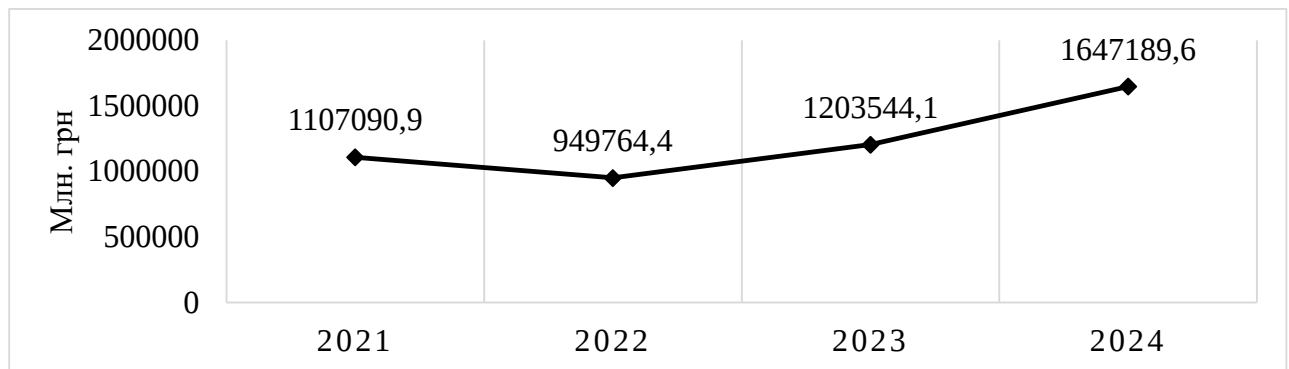

Рис. 2.3 Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України за 2021 – 2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [46].

Загалом аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України з рис. 2.3 демонструє значний вплив війни на економіку країни. У 2022 році спостерігалось зниження надходжень на 14,6% у порівнянні з 2021 роком, що було обумовлено економічними труднощами, пов'язаними з війною. Проте в 2023 році вже спостерігається відновлення обсягів податкових надходжень, що на 26,7% перевищують рівень попереднього року, що свідчить про поступову

стабілізацію економіки, адаптацію бізнесу до нових умов і вдосконалення податкової політики. Враховуючи прогнозоване зростання податкових надходжень у 2024 році, можемо очікувати подальшу позитивну тенденцію у відновленні економіки та стабільності податкової системи.

Важливим також є аналіз структури податкових надходжень до Державного бюджету України (див. табл. 2.3), оскільки податки є основним джерелом фінансування державних витрат, які необхідні для забезпечення функціонування держави, особливо в умовах війни. При цьому зазначимо, що такий аналіз дозволяє побачити, які податкові надходження є найбільш значущими для бюджету, і як економічні зміни впливають на стан податкової системи. Водночас враховуючи ці дані, ми бачимо як адаптується бюджетна політика до нових реалій, а також це дає змогу оцінити, чи забезпечується фінансова стабільність держави в складних умовах.

Таблиця 2.3

Динаміка структури податкових надходжень до
Державного бюджету України за 2021 – 2024 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024
Податкові надходження, всього, млн грн, у т.ч.	1 107 090,9	949 764,4	1 203 544,1	1 647 189,6
Податок на доходи фізичних осіб	137 555,2	148 427,3	206 944,8	326 094,9
Податок на прибуток підприємств	147 751,7	117 049,9	143 837,1	271 137,4
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	80 749,4	85 365,0	60 327,7	52 430,5
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	82 858,4	60 699,1	92 583,9	105 205,5
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	79 592,8	41 653,8	74 762,7	105 200,9
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	155 774,8	213 948,0	214 639,3	268 327,9
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	380 714,4	253 053,0	366 158,0	466 127,5
Інші податки та збори	3 916,5	3 322,4	3 731,1	4 328,2

Джерело: побудовано автором за даними [46].

Отже, аналізуючи дані з табл. 2.3 можемо зробити висновок, що загальний рівень податкових надходжень стабільно зростає, відновлюючись після їх зменшення у 2022 році, коли війна суттєво вплинула на економіку країни. Зростання обсягів податкових надходжень вказує на поступове відновлення економіки, зокрема в 2024 році. Однією з найпомітніших змін є значне збільшення обсягів ПДФО та його частки з 12,42% у 2021 році до 19,78% у 2024 році, що може свідчити як про зростання доходів населення, так і про покращення адміністрування податків. Разом з тим, обсяги податку на прибуток підприємств у 2022 році зазнали скорочення через економічну нестабільність, але в наступні роки відбулося їх відновлення, що свідчить про поживлення бізнес-активності. Показники надходжень від рентної плати демонструють їх зниження, починаючи з 2023 року через зменшення видобутку природних ресурсів. Надходження акцизного податку як з внутрішніх, так і з імпортованих товарів зазнали скорочення у 2022 р., проте в 2023 - 2024 рр. спостерігається їх позитивна динаміка, що може бути результатом підвищення цін на підакцизні товари. Показник надходжень від ПДВ з вітчизняних товарів має позитивну тенденцію до збільшення, що говорить про зростання внутрішнього попиту на такі товари. Проте обсяги ПДВ з імпортних товарів зазнали зниження в 2022 році, але у 2023 - 2024 рр. відновилися, що підтверджує важливість імпорту для економіки під час війни.

Далі у табл. 2.4 проаналізуємо динаміку частки податкових надходжень у загальному обсязі доходів Державного бюджету України. Аналіз табл. 2.4 свідчить про значні коливання в структурі податкових надходжень. Загальна частка податкових надходжень у доходах бюджету зменшилася на 32,62% за вказаний період, що є наслідком впливу економічної нестабільності через війну, а також змін у споживчих та бізнесових настроях в Україні. Найбільші зміни спостерігаються в окремих податкових категоріях. Частка ПДФО зменшилася, що може бути пов'язано з коливаннями доходів населення та змінами в системі оподаткування. Частка податку на прибуток підприємств також зазнала зниження, що може свідчити про спад економічної активності бізнесу, однак

певне відновлення відбулося в 2024 році.

Таблиця 2.4

Динаміка частки податкових надходжень у доходах
Державного бюджету України за 2021 – 2024 рр., %

Показник	2021	2022	2023	2024	Зміна (+/-) з 2021 р. по 2024 р.
Податкові надходження, всього	85,37	53,14	45,04	52,75	- 32,62
Податок на доходи фізичних осіб	10,61	8,30	7,74	10,44	- 0,17
Податок на прибуток підприємств	11,39	6,55	5,38	8,68	- 2,71
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	6,23	4,78	2,26	1,68	- 4,55
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	6,39	3,40	3,46	3,37	- 3,02
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	6,14	2,33	2,80	3,37	- 2,77
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	12,01	11,97	8,03	8,59	- 3,42
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	29,36	14,16	13,70	14,93	- 14,43
Інші податки та збори	0,30	0,19	0,14	0,14	- 0,16

Джерело: побудовано автором за даними [46].

Для розуміння рівня пожвавлення діяльності бізнесу в умовах воєнного стану розглянемо динаміку податкових надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України (табл. 2.5), оскільки більшість суб'єктів господарювання обирають сплату саме цього податку за спрощеною системою оподаткування. При цьому важливо звернути увагу на стабільність і змінність цього показника в контексті умов економічної та політичної нестабільності спочатку через пандемію, а потім і війну. Згідно з аналізом табл. 2.5, можемо зробити висновок про те, що спостерігається стабільне зростання як загальних податкових надходжень місцевих бюджетів, так і місцевих податків і зборів. Особливо варто відзначити помітне зростання єдиного податку, що є важливим для розвитку малого та середнього бізнесу в умовах спрощеної системи оподаткування, що вказує на покращення економічної ситуації та поступове відновлення після

економічних криз, а також на підвищення ефективності збору податків. Частка єдиного податку в загальній сумі місцевих податків та в податкових надходженнях місцевих бюджетів також демонструє зростання, що підкреслює важливість цієї категорії для їх фінансової стабільності, адже це зростання є важливим фактором для оцінки економічної адаптації країни та місцевих громад до змінюваних умов. Іншими словами, зростання або зниження надходжень єдиного податку безпосередньо впливає на фінансову спроможність місцевих бюджетів, а також демонструє ефективність спрощеної системи оподаткування в умовах динамічних змін економічного середовища. Аналіз таких даних є важливим для розуміння того, як податкові механізми впливають на розвиток малого бізнесу, що, в свою чергу, має пряме значення для забезпечення стабільного економічного розвитку країни в умовах сучасних викликів, що постають перед національною економікою.

Таблиця 2.5

Динаміка надходжень єдиного податку
до місцевих бюджетів України за 2021 – 2024 рр.

Показники	2021	2022	2023	2024
Податкові надходження місцевих бюджетів, млрд. грн, у т.ч.	351,9	393,5	434,5	441,1
Місцеві податки і збори, млрд. грн, у т.ч.	89,9	84,3	100,0	119,8
Єдиний податок, млрд. грн	46,3	47,2	55,8	69,1
Темп зростання ЄП до попереднього року, %	+ 21,8	+ 1,9	+ 18,2	+ 23,8
Частка ЄП в податкових надходженнях місцевих бюджетів, %	13,2	12,0	12,9	15,7
Частка ЄП в загальній сумі місцевих податків і зборів, %	51,5	56,0	55,8	57,7

Джерело: побудовано автором за даними [45; 47].

Далі в табл. 2.6 наведемо аналіз динаміки надходжень єдиного до місцевих бюджетів України у розрізі його платників за останні чотири роки, що дозволить прослідкувати зміни в рівні оподаткування та оцінити ефективність податкових реформ у контексті лібералізації податкової системи.

Таблиця 2.6

Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України
у розрізі його платників за 2021 – 2024 рр.

Показники	2021	2022	2023	2024
Єдиний податок з юридичних осіб, млрд. грн	6,2	9,8	11,9	8,2
Єдиний податок з фізичних осіб, млрд. грн	34,8	32,9	38	55,1
Єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників, млрд. грн	5,3	4,5	5,9	5,8
Частка ЄП сплаченого юридичними особами, у загальному обсязі ЄП, %	13,4	20,8	21,3	11,9
Частка ЄП сплаченого фізичними особами, у загальній сумі ЄП, %	75,2	69,7	68,1	79,7
Частка ЄП сплаченого сільськогосподарськими товаровиробниками, у загальному обсязі ЄП, %	11,4	9,5	10,6	8,4

Джерело: побудовано автором за даними [47].

Дані табл. 2.6 свідчать про динамічні зміни у структурі надходжень від платників єдиного податку, що значною мірою зумовлені законодавчими нововведеннями, адаптованими до умов воєнного часу. Насамперед зазначимо про наявне стабільне домінування надходжень єдиного податку з фізичних осіб у загальному їх обсязі, частка якого залишається високою впродовж 2021–2024 рр., сягнувши піку у 2024 році, що свідчить про важливу роль малого підприємництва, яке функціонує в межах спрощеної системи оподаткування, в забезпеченні фінансової стійкості місцевих бюджетів. У 2022 – 2023 рр. спостерігалось невелике зростання частки єдиного податку з юридичних осіб, що могло бути зумовлено тимчасовими фіскальними пом'якшеннями для бізнесу, однак уже в 2024 році ця частка знизилася, що може свідчити про відновлення довоєнної моделі оподаткування цих платників або про спад їх діяльності.

Що ж до показників надходжень єдиного податку від сільськогосподарських товаровиробників, то вони зберігають відносно сталу частку в їх загальному обсязі, що свідчить про досягнення певної стабільності у цій сфері, попри зовнішні виклики. Загалом наведені аналітичні дані демонструють процеси адаптації спрощеної системи оподаткування до викликів

воєнного часу, а також зростання ролі мікро- і малого бізнесу у формуванні податкових надходжень.

У контексті дослідження змін податкової системи України в умовах воєнного стану важливим є також оціночний аналіз кількісного складу платників єдиного податку, які забезпечують податкові надходження до місцевих бюджетів. Зокрема, запровадження тимчасового спрощеного режиму оподаткування за ставкою 2% від обороту, а також послаблення контролюючих функцій податкових органів стали проявами лібералізації податкової політики, що суттєво вплинули на поведінку суб'єктів господарювання. Такі кроки дали змогу зберегти активність малого та середнього бізнесу, адаптуватися до нових умов та забезпечити мінімальний рівень бюджетних надходжень. Аналіз кількості платників єдиного податку за групами в табл. 2.7 дозволяє простежити, як саме відбувалась реакція бізнесу на зміни у законодавстві, зокрема в умовах повномасштабної війни.

Таблиця 2.7

Кількість платників єдиного податку в Україні за групами
спрощеної системи оподаткування за 2021 – 2023 (7 місяців) рр., тис. осіб

Група платників єдиного податку	2021	2022	2023
Група 1 - фізичні особи	223,3	207,7	206,7
Група 2 - фізичні особи	622,8	555,3	590,1
Група 3 - фізичні особи (за ставками 3% / 5%)	707,5	466,9	500,6
Група 3 - фізичні особи (за ставкою 2%)	х	265,5	247,3
Група 3 - юридичні особи (за ставками 3% / 5%)	176,7	191,6	182,6
Група 3 - юридичні особи (за ставкою 2%)	х	53,2	55,1
Всього	1 730,3	1 740,2	1 782,4

Джерело: побудовано автором за даними [48].

Загалом, дані табл. 2.7 демонструють, що кількість платників єдиного податку в Україні за аналізований період залишалася відносно стабільною, хоча були певні коливання. Так, у групі 1 спостерігається зниження кількості платників єдиного податку, що може бути пов'язано зі складнощами, з якими стикаються малі підприємці в умовах війни та економічної невизначеності. У той же час у групі 2 бачимо зниження кількості таких платників у 2022 році, але вже

у 2023 році відбулося їх зростання, що свідчить про певну адаптацію бізнесу до нових умов. У групі 3 фізичних осіб спостерігається значне зниження кількості платників єдиного податку у 2022 році, однак у 2023 році відбулося їх збільшення, що може бути наслідком змін у податковій політиці, таких як запровадження 2%-ої ставки для фізичних осіб і юридичних осіб. Загалом, незважаючи на виклики, зокрема пов'язані з війною, вдається зберегти певний рівень стабільності у податкових надходженнях від малого та середнього бізнесу.

Отже, здійснений аналіз динаміки та структури податкових надходжень до бюджетів України в сучасних умовах демонструє значний вплив на їх обсяги економічної нестабільності, спричиненої війною. Водночас зазначимо, що на сучасному етапі Україна стикається з безпрецедентними викликами, пов'язаними з воєнними діями, що суттєво впливають на функціонування економіки, підприємництва та рівень добробуту населення. Це вимагає адаптації податкової системи до нових умов, забезпечення її гнучкості, ефективності та справедливості. Особливе значення має розробка механізмів податкового стимулювання для підтримки малого та середнього бізнесу, створення умов для відновлення постраждалих регіонів, а також ефективного адміністрування податків в умовах обмежених ресурсів.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1 Проблеми та виклики в адмініструванні складових податкової системи України під час війни

Повномасштабна війна в Україні з 2022 року суттєво ускладнила функціонування податкової системи, висунувши нові виклики перед органами державного управління. Військові дії, руйнування підприємств, зміна логістичних ланцюгів, масштабна міграція населення та інші чинники призвели до зменшення податкової бази, зростання рівня тінізації економіки та погіршення фінансової дисципліни. Оскільки війна значно вплинула на економічну активність, варто згадати про зростання рівня безробіття, зменшення кількості працездатних громадян на захоплених територіях та зниження попиту на товари та послуги, що підсилює проблему зменшення податкових надходжень. Особливо гостро постало питання адаптації механізмів податкового адміністрування до умов обмеженого доступу до окремих територій та зниження можливості повноцінного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання.

Одним із головних завдань податкових органів у період війни стало забезпечення безперервного надходження податкових платежів до бюджету, необхідних для фінансування армії, підтримки соціальних виплат та інших державних потреб. Проте на практиці виникли значні труднощі в адмініструванні окремих податків та зборів, що вимагають оперативних змін як у законодавчій базі, так і в адміністративних процедурах. Серед основних проблем в адмініструванні податкової системи у воєнний час можемо виділити наступні:

- скорочення податкової бази через руйнування підприємств, релокація бізнесу, втрата робочих місць та зниження економічної активності у багатьох регіонах;

- труднощі з адмініструванням ПДВ через порушення ланцюгів постачання товарів, зміну структури імпорту та експорту;
- зростання рівня ухилення від сплати податків, у тому числі через недосконалість контролю за готівковими розрахунками та онлайн-операціями;
- обмеження у проведенні перевірок суб'єктів господарювання через безпекову ситуацію, що ускладнює виявлення порушень податкового законодавства;
- проблеми в адмініструванні ПДФО через зміну структури зайнятості та масову міграцію громадян за кордон [49].

Одночасно, для підтримки економіки держава змушена була ввести податкові пільги та спрощення. Зокрема, було запроваджено добровільну сплату ЄСВ для певних категорій платників, спрощено подання податкової звітності, введено тимчасові звільнення від окремих податків для підприємств на територіях активних бойових дій. Важливим кроком стало також запровадження тимчасової спрощеної системи оподаткування для малого та середнього бізнесу, що передбачала зменшення податкового навантаження та спрощення процедур звітування [50].

Адміністрування податків під час війни супроводжується низкою специфічних викликів, серед яких особливо важливими є:

- необхідність гнучкості податкової системи в умовах постійної зміни ситуації;
- забезпечення фіскальної стійкості при одночасному стимулюванні економічної активності;
- інтеграція цифрових технологій для полегшення адміністрування та контролю, зокрема розширення використання електронних сервісів;
- урахування євроінтеграційних вимог до податкової системи навіть у воєнних умовах;
- формування довіри платників до державних органів, що особливо важливо в період загального соціального напруження [51].

Також актуальним залишається питання забезпечення стабільності

нормативно-правової бази в умовах частих змін податкового законодавства, що створює додаткові труднощі для платників та адміністраторів. Проблеми адміністрування податків під час війни загострили потребу в подальшому реформуванні податкової системи України на основі принципів простоти, прозорості, справедливості та стабільності. Важливими напрямками розвитку є: посилення цифровізації процесів, адаптація законодавства до умов післявоєнної відбудови, збереження податкових стимулів для малого та середнього бізнесу, а також посилення контролю за великими платниками податків.

Ще одним важливим викликом у сфері адміністрування податків стала необхідність оперативного реагування на переміщення економічної активності всередині країни. Багато підприємств були змушені змінити місце реєстрації, перемістити виробничі потужності у більш безпечні регіони, що призвело до зміни джерел податкових надходжень між місцевими бюджетами, що у свою чергу, загострило проблему міжрегіональної диспропорції у забезпеченні податковими ресурсами та потребувало перегляду механізмів міжбюджетного фінансування та фінансового вирівнювання. У контексті змін у структурі економіки зросло значення сектора інформаційних технологій, сфери послуг та логістики, тоді як традиційні галузі, такі як промисловість та сільське господарство, зазнали значних втрат. Податкова система мусила адаптуватися до цих змін, забезпечуючи відповідні механізми обліку і адміністрування нових видів діяльності, включно з тими, що активно працюють в онлайн-сегменті.

Серйозною проблемою стала втрата контролю над територіями, тимчасово окупованими внаслідок бойових дій. На цих територіях державні податкові органи не мали можливості виконувати свої функції, що спричинило припинення надходження податкових платежів та унеможливило здійснення податкового контролю. Більше того, на частині таких територій формувалися паралельні системи «оподаткування» окупаційними адміністраціями, що створювало додаткові загрози для національної економіки в цілому.

Одним із найбільш чутливих питань залишалася інституційна спроможність податкових органів у воєнний час. Через руйнування

інфраструктури, нестачу кадрів, обмеження у доступі до окремих районів працівники податкових служб працювали у надскладних умовах, що потребувало застосування дистанційних технологій управління, активнішого використання електронних баз даних та автоматизованих систем обробки інформації. Крім того, війна актуалізувала необхідність підвищення якості ризик-орієнтованого підходу в адмініструванні податків. У ситуації обмежених ресурсів держави особливе значення набуло завдання фокусувати контрольні заходи на найбільш ризикових платниках податків, оптимізувати використання наявних можливостей моніторингу, аналітики і перевірок.

Особливу увагу слід приділити впливу війни на зовнішньоекономічну діяльність. Значні зміни в обсягах імпорту та експорту, переорієнтація логістичних маршрутів, запровадження нових правил проходження митних процедур також поставили нові вимоги до адміністрування податків, пов'язаних із міжнародною торгівлею, насамперед ПДВ при імпорті товарів. У воєнних умовах надзвичайно актуальним стало забезпечення прозорості використання податкових надходжень, адже рівень довіри платників до податкової системи прямо залежить від того, наскільки ефективно та цільово витрачаються зібрані кошти. Підзвітність органів державної влади, відкритість бюджетних процесів і регулярне інформування громадськості стали важливими чинниками підтримки податкової дисципліни.

Важливим кроком у відповідь на виклики стало активне впровадження електронних сервісів для платників податків, що дозволило мінімізувати фізичний контакт у зоні бойових дій та забезпечити безперервність комунікації між державою і бізнесом. Програми електронної подачі звітності, електронного адміністрування ПДВ, дистанційної реєстрації суб'єктів господарювання отримали новий імпульс розвитку. В умовах війни було розроблено нові фінансові інструменти для мобілізації коштів через податкову систему, включаючи використання облігацій війни та нові механізми залучення міжнародних фінансових ресурсів – ці заходи стали важливими для забезпечення стійкості державних фінансів і гарантування своєчасного фінансування потреб

армії та інших пріоритетних напрямів, таких як соціальні виплати та відновлення інфраструктури [52].

Отже, війна в Україні виявила як старі, так і нові проблеми в адмініструванні податкової системи, продемонструвавши критичну важливість адаптивності, технологічності, довіри громадян до держави та гнучкості механізмів фіскальної політики. Подальші зусилля у цій сфері повинні бути спрямовані на модернізацію податкового адміністрування, удосконалення податкового контролю, розширення цифрових сервісів і створення умов для стійкого економічного відновлення країни.

3.2 Міжнародний досвід формування та розвитку податкових систем

Податкова система є основою економічного регулювання в будь-якій державі, забезпечуючи стабільність бюджетних надходжень та фінансування суспільно важливих функцій. Розвинені країни світу в міжнародній податковій практиці надають особливу увагу питанням детінізації податків через непряме визначення податкових зобов'язань, що підсилює реалізацію функціональних принципів податкової системи, сприяє виконанню функцій оподаткування та встановленню балансу між податковими ставками та реальними доходами громадян. Важливою тенденцією є обговорення на міжнародному рівні питань щодо ефективності податкових систем і використання пільг, пов'язаних з інноваційними проектами та екологічними програмами, що дозволяє визначити напрямки адаптації таких практик для української податкової практики.

Зарубіжні країни в період 2000 – 2015 років впровадили податкові реформи, спрямовані на спрощення систем, зниження ставок податків на прибуток та підтримку інноваційних і екологічних програм через податкові пільги. За наведений період більшість країн ОЕСР знизили ставки корпоративного прибуткового податку, а також зменшили рівень прогресивності в оподаткуванні доходів фізичних осіб. Це значне зниження відчули країни, такі як Болгарія (ставка впала з 32,5% до 10%), Німеччина (з 51,6% до 30,2%), Кіпр (з

29% до 12,5%), Великобританія (з 30% до 21%), та Хорватія (з 35% до 20%). Однак Франція, Угорщина і Мальта залишили свої ставки без змін [53].

У США Адміністрація малого бізнесу, заснована у 1953 році, покликана допомагати малим підприємствам у підвищенні управлінських навичок та отриманні кредитів. Бізнес визначають як малий, якщо він не домінує у своїй галузі і разом з філіями наймає не більше ніж 500 осіб. Проте на державному рівні таким підприємствам спеціальні пільги не надаються. Податковий кодекс США пропонує пільги для s-корпорацій або «малих корпорацій», які вперше з'явилися у 1958 році як альтернатива традиційним корпораціям за підрозділом «S» Правил Податкового управління. Наразі в США активно впроваджуються онлайн-інструменти для оподаткування малого бізнесу, що дозволяє автоматизувати розрахунок податків і подавати звітність через спеціалізовані платформи, спрощуючи доступ до податкових послуг [53; 54].

У Франції відбувається оцінювання доходу через механізм «taxation d'office», що передбачає примусові заходи щодо платника податків за відсутності податкової декларації; якщо протягом 30 днів немає реакції на вимоги, податкові органи передають необхідну інформацію про розмір та строки сплати. У цій країні основний акцент робиться на оподаткуванні споживання, а не виробництва. ПДВ є ключовим джерелом наповнення французького бюджету, забезпечуючи до 41,5% від усіх надходжень. Держава регулює споживчі товари через диференціацію ставки цього податку: стандартна ставка складає 18,6%, на товари й послуги першої необхідності – 5,56%, на побутові товари – 7%, а найвища ставка сягає 22%. Від ПДВ звільнені медицина, лікувальні послуги, освіта, література, приватна викладацька діяльність, мистецтво та експортні товари. Поряд із загальним акцизом - ПДВ у Франції застосовуються також спеціальні акцизи. Упродовж 2020-х років Франція активно запроваджує використання великих даних (big data) та штучного інтелекту для виявлення ризиків ухилення від сплати податків, що покращує ефективність контролю за платниками [55; 56]. Під час формування дохідної частини бюджету Франції значущу роль відіграє індивідуальний податок з доходів фізичних осіб, що

становить понад 18% у загальній структурі бюджетних надходжень. Податкове навантаження на прибуток суб'єктів підприємницької діяльності визначається ставкою 34%, тоді як прибуток підприємств у сільськогосподарській сфері та на ринку цінних паперів обкладається від 10% до 24%, що дає можливість стимулювати розвиток певних сфер економічної діяльності. З огляду на те, що податок на прибуток корпорацій займає 10% серед бюджетних доходів, можемо зробити висновок про активні заходи уряду Франції для підтримки та захисту місцевих товаровиробників [53; 55; 56].

У Німеччині такий метод застосовується, якщо неможливо встановити точний розмір доходів без підтверджувальної інформації. В цьому випадку податкові органи надають платнику офіційний розрахунок податку, який можна оскаржити в суді протягом місяця. Важливими аспектами німецької податкової системи є оптимальний розподіл навантаження, соціальна справедливість та захист власних виробників. Структура податкової системи відповідає федеральному устрою країни. Останнім часом Німеччина активно впроваджує цифрове адміністрування податків через проєкт ELSTER, що значно спростило процес подання декларацій для громадян і підприємств. Фінансові ресурси розподіляються на основі принципу від багатших територій до бідніших. Податок з доходів фізичних осіб складає значну частину бюджету, коливаючись за ставками від 19% до 53%, з шістьма податковими класами. Відрахування із зарплатного фонду здійснюються по ставці 6,8%, а витрати рівномірно діляться між роботодавцем та працівником. Важливою складовою доходів бюджету є податок на прибуток корпорацій, що стягується двома ставками: 50% на перерозподілений прибуток і 36% на дивіденди. Для стимулювання виробництва та модернізації великих товаровиробників застосовують прискорену амортизацію, з можливістю списання до 50% вартості обладнання в перший рік і до 80% за наступні три. ПДВ в Німеччині забезпечує майже 28% бюджетних надходжень. Основна ставка становить 15%, проте законодавством передбачено знижені ставки для основних харчових товарів та товарів і послуг соціально-культурного призначення, як у інших європейських країнах [53; 55; 57].

У Німеччині акцизні податки відіграють важливу роль у формуванні федерального бюджету, оскільки всі надходження з них спрямовуються на його фінансування. Крім того, основними джерелами доходів місцевих бюджетів є промислові податки, що накладаються як на юридичних, так і на фізичних осіб, які ведуть промислову або торговельну діяльність, а також земельні й майнові збори. Характерними тенденціями розвитку німецької податкової системи, спільними з іншими західноєвропейськими країнами з розвиненою економікою, є зменшення податкового тягара на прибуток, використання пільгового оподаткування для стимулювання технологічного прогресу та підтримки малого підприємництва [55; 57]. Податкові реформи останніх років скомпановані таким чином, щоб створити оптимальні умови для розвитку національних виробників. У контексті цих міжнародних практик особливу актуальність набуває питання імплементації більш гнучкої та прозорої податкової системи в Україні, яка повинна сприяти розвитку малого бізнесу та інноваційної економіки.

У Великобританії для боротьби з ухиленням від сплати податків та неповним наданням достовірної інформації застосовується непрямий метод визначення податкових зобов'язань. Податкова система в країні має два рівні: загальнодержавний і місцевий; податки відповідно діляться на загальнодержавні та місцеві. Ключове джерело надходжень бюджету складає прибутковий податок з громадян, який забезпечує 2/3 бюджетних доходів. Оподаткування доходів громадян відбувається за диференційованими ставками: 20%, 25% та 40%. Для підприємств прибуток оподатковується за єдиною ставкою, яка зараз становить 33%, значно менше за попередню ставку в 52%, що діяла понад десять років тому і стимулювала бізнес-активність. Одним із суттєвих джерел надходжень до бюджету є податок на спадщину, не застосовуваний до майна з вартістю менше 150 тис. фунтів стерлінгів; спадщина з вартістю більше цієї суми оподатковується за ставкою 40%. Таким чином, створений податковий механізм унеможливує невинуватене збагачення громадян і стимулює їхню активну участь у суспільному виробництві. Окремо сплачуються внески на соціальне страхування за диференційованими ставками від 2% до 9% залежно від величини

доходу. ПДВ є значущим компонентом фінансування бюджетів після прибуткового податку з фізичних осіб. Ставка ПДВ складає 17,5%. Іншим істотним непрямим податком є акцизні збори, ставка яких варіюється від 10% до 30% від ціни товару. Податкова політика Великобританії у сфері місцевого оподаткування акцентує значну диференціацію залежно від регіональних умов. Об'єкти місцевого оподаткування включають нерухоме майно, у тому числі земельні ділянки [53; 55; 57].

У Польщі запроваджено низку пільг для новостворених підприємців та тих, хто працевлаштовує людей з інвалідністю, за спрощеною системою оподаткування. Для фізичних осіб існують дві форми: єдиний податок з облікового прибутку та картою податку з фіксованою ставкою. Розмір цього податку визначається законодавчою базою Польщі і має максимальні місячні ставки залежно від кількості працівників. Показники можуть змінюватися протягом року: ставка може бути на 40% меншою за відсутності працевлаштованого персоналу, на 20% при працевлаштуванні двох осіб, і на 10% при чотирьох або п'яти працівниках. Ця система оподаткування в Польщі сприяє не лише економічному зростанню, але й зниженню безробіття [55; 57].

Отже, системи оподаткування в наведених країнах спрямовані на підтримку підприємництва і містять сукупність податкових пільг для малого бізнесу, таких як знижки на податок на прибуток та ПДВ, а також особливий режим оподаткування. Використовуються два види спеціальних режимів: спрощене та поставлене оподаткування, які враховують специфіку держави і створюють модифіковані та змішані форми. Спрощена система передбачає збереження всіх податків при водночас полегшеній процедурі їх розрахунку і збору, зокрема через спрощені методи визначення податкової бази і обліку, зі звільненням від авансових платежів. Поставлене оподаткування оцінює потенційний дохід платника за непрямими ознаками і передбачає фіксовані платежі до бюджету, які замінюють один або кілька традиційних податків.

Аналіз податкових систем розвинених країн свідчить про проведення низки реформ, спрямованих на спрощення податкових процедур та зниження

ставок корпоративного оподаткування. Значущим аспектом цих реформ стало запровадження податкових пільг для підтримки інноваційних та екологічних проектів, що сприяє стимулюванню технологічного розвитку й збереженню довкілля. Такі країни, як Франція, Німеччина, Великобританія, США та Польща, активно реалізують заходи щодо легалізації тіньової економіки, зокрема через непряме визначення податкових зобов'язань, що істотно спрощує систему та зменшує податковий тиск на бізнес. Особлива увага приділяється підтримці малого бізнесу шляхом створення сприятливих умов через спрощені системи оподаткування. Україні доцільно використовувати цей міжнародний досвід для вдосконалення своєї податкової системи, що слугувала б стимулом для розвитку малого бізнесу та інновацій. Особливо важливо для України враховувати досвід цифровізації податкового адміністрування, впровадження електронних сервісів та систем автоматизованого обміну даними, а також стимулювання інновацій за допомогою податкових інструментів, уже поширених у провідних країнах світу.

3.3 Рекомендації щодо вдосконалення податкової системи України для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в майбутньому

Одним із ключових аспектів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни є ефективна податкова система, здатна не лише наповнювати бюджет, а й стимулювати економічну активність, підтримувати інноваційний розвиток та забезпечувати соціальну справедливість. В умовах постійних економічних змін, викликаних внутрішніми та зовнішніми факторами, Україні необхідно провести низку змін у податковій системі для забезпечення її стабільності та ефективності. З одного боку, податкове навантаження має бути достатньо високим для того, щоб країна могла забезпечити фінансування своїх соціальних і економічних програм. З іншого – надмірне навантаження може призвести до зменшення інвестиційної активності та збільшення тіньової економіки. На сьогоднішній день в Україні є низка податків, що становлять великий тягар на малий та середній бізнес. Спрощення податкової системи для

цього сектору є критично важливим для розвитку підприємництва та створення нових робочих місць. Враховуючи, що малий та середній бізнес є основою економіки України, важливо забезпечити не лише зниження податкового навантаження, але й створення сприятливих умов для доступу до фінансування, особливо для стартапів і підприємців, які прагнуть інвестувати в інноваційні галузі. Доступ до пільгових кредитів, субсидій та програм підтримки може значно прискорити розвиток цього сектору, що стане основою для стабільного економічного зростання.

Одним із можливих шляхів є зниження ставки податку на прибуток підприємств та ПДВ, особливо для малого та середнього бізнесу, що дозволить підприємцям збільшити свої інвестиції в розвиток, технічне переоснащення та розширення виробництва, а також дозволить збільшити кількість нових робочих місць, що стане позитивним фактором для зростання економіки в цілому. Водночас, зниження податкового навантаження дозволить покращити конкурентоспроможність українських підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Спрощення процедур податкової звітності та оптимізація спрощених режимів оподаткування для малих підприємств також сприятиме розвитку бізнесу. На прикладі Польщі можемо побачити, що спрощена система оподаткування дозволяє малим підприємствам зосередитись на веденні бізнесу, а не на бюрократичних процедурах. В Україні важливо також уніфікувати систему спрощеного податкового обліку для нових підприємців, що дозволить зменшити адміністративне навантаження і створити сприятливі умови для їх розвитку.

Важливим кроком для забезпечення справедливості в податковій системі є впровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб. Наразі в Україні діє система з єдиною основною ставкою ПДФО, що зменшує рівень соціальної справедливості, оскільки особи з високими доходами сплачують таку саму ставку податку, як і особи з низьким рівнем доходів [58]. Впровадження прогресивної шкали ПДФО дозволить більш справедливо розподіляти податкове

навантаження між громадянами. Ті, хто отримує високі доходи, сплачуватимуть більшу частину податків, що забезпечить рівновагу в суспільстві і зменшить соціальну нерівність. Враховуючи досвід багатьох розвинених країн [55], де застосовується прогресивне оподаткування, можемо констатувати, що цей підхід дозволяє досягти більшої фінансової справедливості та стимулює економічне зростання за рахунок збільшення державних надходжень. У разі впровадження прогресивної шкали податків важливо забезпечити також механізми контролю за ухиленням від сплати податків, зокрема через створення аналітичних платформ для відстеження доходів високоприбуткових осіб і компаній, а також посилення відповідальності за недобросовісне декларування доходів.

В Україні спостерігається значний потенціал для розвитку інноваційних технологій та екологічно чистих підприємств. Тому однією з важливих складових податкової реформи має бути введення спеціальних податкових пільг для компаній, які займаються розробкою нових технологій, модернізацією виробництва та збереженням навколишнього середовища. Податкові пільги для інноваційних підприємств стимулюватимуть залучення інвестицій у високотехнологічні сектори економіки, що є ключовим фактором для економічного розвитку країни в довгостроковій перспективі [59]. В Україні можна запровадити податкові канікули для стартапів, які працюють у високотехнологічних галузях, або знижені ставки податків для підприємств, що займаються розробкою та впровадженням інновацій. Податкові пільги для екологічно чистих підприємств також мають велике значення. Україна повинна активно сприяти розвитку «зелених» технологій та енергозберігаючих проєктів, що допоможуть зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Введення пільг для таких підприємств не лише поліпшить екологічну ситуацію в країні, але й зробить Україну привабливішою для інвесторів у секторі «зеленої» енергетики. Важливим є також створення спеціальних податкових зон для компаній, що працюють в екологічних та інноваційних галузях. Такі зони, на зразок «технопарків» або «зеленої» індустрії, можуть запропонувати не лише податкові пільги, а й доступ до спеціалізованої інфраструктури та субсидій для

наукових досліджень та розробок.

Одним із найбільших викликів для податкової системи України є тіньова економіка, що активно розповсюджується через складність податкових процедур і високі ставки податків. Боротися з тіньовими практиками можна шляхом спрощення податкових процесів та удосконалення сучасних електронних систем для подачі податкових декларацій. Наразі існує необхідність у покращенні системи адміністрування податків [60]. Сучасні технології дозволяють уніфікувати електронні платформи для податкової звітності та сплати податків, що забезпечить не лише зручність для платників податків, але й прозорість у всіх етапах процесу. Важливо також покращити систему контролю за правильністю заповнення декларацій та запобігання шахрайству. Для цього необхідно оптимізувати єдину базу даних, яка дозволить швидко і точно перевіряти інформацію про доходи та податкові зобов'язання фізичних і юридичних осіб. Подальше застосування відкритих даних щодо використання бюджетних коштів допоможе громадянам побачити, як саме їхні податки використовуються на потреби держави, а це сприятиме збільшенню рівня відповідальності як з боку держави, так і з боку платників податків.

Ще важливим напрямком розвитку податкової системи України є посилення процесів євроінтеграції та удосконалення регулювання міжнародних податкових відносин, що є необхідним у контексті глобалізації економіки та інтеграції України в міжнародні економічні структури. Важливим аспектом є посилення боротьби з уникненням податків, зокрема через трансферне ціноутворення та інші схеми, що дозволяють компаніям мінімізувати свої податкові зобов'язання. Україна має і надалі здійснювати співпрацю з міжнародними організаціями, такими як ОЕСР, для впровадження державних стандартів, що дозволяють ефективно протидіяти податковим ухиленням (розвиток і вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює питання трансферного ціноутворення, а також запровадження більш жорстких механізмів контролю за діяльністю транснаціональних компаній, які здійснюють операції на території України) [61]. Додатково, для підвищення ефективності в міжнародних

податкових відносинах Україні варто укладати більш чіткі та прозорі угоди про уникнення подвійного оподаткування з іншими країнами, що дозволить зменшити податкові бар'єри для українських компаній на міжнародних ринках і створить сприятливі умови для іноземних інвестицій.

Податкова система має великий потенціал у вирішенні соціальних проблем країни. Один із основних напрямків вдосконалення податкової системи полягає в тому, щоб зробити її інструментом для зменшення соціальної нерівності. Для цього потрібно впровадити податкові механізми, які б сприяли підтримці вразливих верств населення та розвитку соціальних ініціатив. Також важливим є розвиток податкових механізмів, які б стимулювали розвиток соціальних підприємств – компаній, які ставлять за мету не тільки отримання прибутку, але й вирішення соціальних проблем, таких як безробіття, бідність та охорона здоров'я. Створення сприятливих податкових умов для таких підприємств буде важливим етапом у побудові економіки, орієнтованої на сталий розвиток і соціальну відповідальність.

Аграрний сектор України є однією з основних складових економіки, яка забезпечує не тільки внутрішнє споживання, а й значну частку експорту. Для підтримки та розвитку цього сектору необхідно впровадити спеціальні податкові пільги та механізми, які б сприяли інвестиціям у модернізацію сільського господарства, покращенню якості продукції та збільшенню її експортного потенціалу [62]. Перспективним шляхом підтримки аграріїв є запровадження податкових канікул для фермерів, які розпочинають нові проекти в аграрному секторі, що дозволить знизити стартовий фінансовий тягар для нових господарств і створити додаткові робочі місця в регіонах. Крім того, важливо запровадити податкові пільги для підприємств, що займаються переробкою сільськогосподарської продукції, що дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних товарів на міжнародних ринках. Для забезпечення сталого розвитку сільського господарства потрібно також впровадити інноваційні технології, такі як точне землеробство та агророботизація. Встановлення податкових стимулів для компаній, що

інвестують в екологічно чисті технології та енергоефективність, допоможе зберегти природні ресурси та підвищити ефективність виробництва.

Один з найважливіших аспектів реформи податкової системи полягає у формуванні позитивного ставлення до сплати податків у суспільстві. Підвищення рівня податкової культури в Україні є необхідною умовою для того, щоб зробити податкову систему більш ефективною. Для цього варто продовжувати практику впровадження освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення рівня знань громадян про податкові зобов'язання та їхню роль у розвитку держави. Важливим є також розвиток інформаційних платформ, які дозволяють громадянам з легкістю отримувати актуальну інформацію щодо своїх податкових зобов'язань, а також можливості отримання податкових пільг чи знижок, що не лише полегшить процес виконання податкових обов'язків, але й сприятиме підвищенню довіри до податкової системи в цілому.

ВИСНОВКИ

Отже, у висновку кваліфікаційної роботи за темою «Формування та розвиток податкової системи України в умовах війни» можемо зробити наступні узагальнення:

- розкрито сутність та структуру податкової системи України. Податкова система є сукупністю державних механізмів збору обов'язкових платежів, що забезпечують фінансування суспільних потреб. Вона має складну багаторівневу структуру, що включає загальнодержавні та місцеві податки і збори. Податкова система є інструментом реалізації державної фінансової політики і важливим чинником забезпечення соціально-економічного розвитку країни. В умовах війни особливе значення має її здатність адаптуватися до швидких змін у національній економіці;

- окреслено основні функції податків та їх роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності держави. Податки виконують фіскальну, розподільчу, стимулюючу та регулюючу функції. Саме через податкову політику держава акумулює фінансові ресурси, здійснює перерозподіл доходів між різними верствами населення, стимулює інвестиційну активність та економічний розвиток, що особливо важливо в умовах війни для підтримки соціально-економічної стабільності;

- розглянуто нормативно-правове регулювання податкової системи України. Досліджено основні законодавчі акти, що регулюють функціонування податкової системи, зокрема Податковий кодекс України, а також нормативні зміни, внесені до нього під час воєнного стану. Визначено, що система нормативного регулювання податкових відносин в умовах війни була оперативно адаптована до нових реалій через внесення численних змін щодо спрощення процедур оподаткування та запровадження податкових пільг;

- проаналізовано вплив воєнного стану на соціально-економічні процеси в Україні. Війна призвела до суттєвого падіння ВВП, зростання інфляції, погіршення стану ринку праці та інвестиційного клімату. Зменшення

економічної активності обумовило скорочення податкових надходжень до бюджету та необхідність оперативного реформування податкової політики з урахуванням надзвичайних умов;

- досліджено зміни в законодавстві щодо лібералізації податкової системи України в умовах війни. У відповідь на виклики воєнного часу урядом України були запроваджені численні заходи податкової лібералізації з метою підтримки економіки, малого та середнього бізнесу, збереження зайнятості населення та стимулювання підприємницької активності. Введення цих заходів дозволило багатьом підприємствам зберегти свою діяльність або швидко відновитися після пошкоджень та релокації, сприяло збереженню робочих місць та податкових надходжень до бюджетів держави. Податкова лібералізація стала важливим елементом антикризової стратегії держави. Водночас слід відзначити, що податкова лібералізація має і певні ризики – зниження податкових ставок та розширення пільг ускладнює балансування державного бюджету в умовах значного зростання видатків на оборону та соціальну підтримку. Тому надалі необхідним є удосконалення механізмів цільового надання пільг, посилення контролю за використанням податкових преференцій та подальше поетапне повернення до загального режиму оподаткування у стабілізаційний період;

- проведено аналіз динаміки і структури податкових надходжень до Державного бюджету України в умовах війни. Визначено основні тенденції зміни податкових надходжень у 2022 – 2024 роках. Зокрема, незважаючи на загальне падіння економіки, державі вдалося утримати доходи бюджету завдяки переорієнтації податкової політики, збільшенню акценту на споживчі податки (ПДВ, акцизи) та заходам з детінізації економіки;

- визначено проблеми та виклики в адмініструванні складових податкової системи України під час війни. Серед основних викликів виокремлено: падіння податкової бази внаслідок руйнування виробничої інфраструктури, переміщення бізнесу за кордон, загострення проблеми тіньової економіки, зростання потреби у цифровізації адміністрування податків для мінімізації людського фактору та корупційних ризиків;

- розглянуто міжнародний досвід формування та розвитку податкових систем. Міжнародний досвід податкових реформ демонструє, що зниження ставок корпоративного податку, впровадження податкових пільг для інноваційних та екологічних проєктів, а також використання непрямих методів оподаткування стали важливими інструментами для стимулювання економічного розвитку в розвинених країнах. Цифровізація податкового адміністрування та спрощення системи оподаткування для малого бізнесу також показали свою ефективність у підтримці підприємницької активності та зменшенні тіньової економіки. Україні варто врахувати ці міжнародні практики, впроваджуючи гнучку, прозору та ефективну податкову систему, що сприятиме розвитку бізнесу та інновацій;

- надано рекомендації щодо вдосконалення податкової системи України для забезпечення сталого соціально- економічного розвитку в майбутньому. Основним акцентом є оптимізація податкового навантаження на малий та середній бізнес, що сприятиме розвитку підприємництва та створенню нових робочих місць. Спрощення податкових процедур і введення спеціальних пільг для інноваційних і екологічно чистих підприємств допоможуть стимулювати інвестиції в перспективні галузі економіки. Також важливим є впровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб, що дозволить забезпечити соціальну справедливість і зменшити нерівність в суспільстві. Вдосконалення системи адміністрування податків та боротьба з тіньовою економікою через впровадження сучасних електронних платформ є важливими кроками для підвищення прозорості та ефективності податкової системи. Окрім того, акцент на розвиток соціальних підприємств і аграрного сектору сприятиме не тільки економічному зростанню, а й соціальному розвитку країни. Загалом, впровадження цих заходів забезпечить підвищення ефективності податкової системи України, створення умов для сталого розвитку та покращення рівня життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронова Л. К. Фінансове право України: навчальний посібник. Київ: Правова єдність. 2009. 395 с.
2. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкова держава: монографія. Київ. 2016. 304 с.
3. Замасло О. Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2017. 420 с.
4. Баранова В. Г., Дубовик О. Ю., Хомутенко В. П. Податкова система: Навчальний посібник. За ред. В.Г. Баранової. Одеса: ВМВ. 2014. 344 с.
5. Лещенко Р. М. Суть та поняття податкової системи України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. № 6. с. 96 – 103.
6. Томнюк Т. Л. Податкова система: навчальний посібник. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ. 2022. 324 с.
7. Величко Л. К., Чорна А. М. Проблемні питання податкової системи України. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 17 лют. 2022 р.). Харків: ХНУВС. 2022. с. 48 – 50.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (дата звернення 10.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
9. Варналій З. Податкова система України: інституціонально-функціональна структура та шляхи модернізації. *Економічний дискурс*. 2018. Вип. № 2. с. 15-24.
10. Іванов Ю. Б., Тищенко В. Ф., Найдено О. Є. та ін. Податкова система: навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2018. 408 с.
11. Андрущенко В.Л. Податкова система: Навчальний посібник. Київ. Центр учбової літератури. 2017. 416 с.
12. Нездойминого О. Є. Податки – основний важіль макроекономічного регулювання. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. № 2. с. 142 – 146. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/26.pdf.

13. Турянський Ю.І. Податки як суспільно-економічна категорія, їх функції та види. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. № 24 (1). с. 296 – 302. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlту_2014_24.1_53
14. Бех Г. В., Дмитрик О. О., Кобильнік Д. А. та ін. Податкове право: Навч. посіб. За ред. проф. М. П. Кучерявенка. К.: Юрінком Інтер, 2003. 400 с.
15. Янушевич Я. В. Інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування в Україні. : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 411 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Ianushevych.pdf
16. Гмиря В. П. Роль податків в умовах забезпечення розвитку економіки України. *Фінансовий простір*. 2014. Вип. № 4. (16). с. 58 – 62. URL: <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1404/14gvprpv.pdf>
17. Крупей Н.С. Економічна сутність податків та їх функції. *Наукові записки. Серія «Економіка»: збірник наукових праць*. Острог: Вид-тво національного університету «Острозька академія». 2012. Вип. № 19. с. 36-40.
18. Донченко Т. В., Олійник А. В. Етапи становлення податкової системи України в контексті розвитку цифрової економіки. *Зб. наук. праць УДФСУ*. Вип. № 1. 2019. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Znpnudps/index.html>.
19. Волощук М. Г., Матьола І. І., Карабін Т. О., Білаш О. В. Становлення та розвиток податкової системи України: монографія. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші. 2021. 172 с.
20. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251- XII (дата звернення 16.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text>
21. Ткаченко А. В. Історія становлення та розвитку податкової системи України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. Вип. № 2 (22). с. 128 – 133.
22. Слатвінська М. Особливості становлення та етапи реформування податкової системи України. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2018. Вип. № 4 (1). с. 34 – 44.
23. Військовий збір для ФОП-платників ЄП у 2025 році. *Таксер*. URL:

<https://taxer.ua/uk/kb/vijskovij-zbir-dlya-fopplatnikov-yep>

24. Макаренко М. І., Семененко Т. О., Петрушенко Ю. М. Макроекономіка: підручник. 2-ге вид., переробл. Суми: Сумський державний університет. 2021. 307 с.

25. Глобальна інфляція: причини, наслідки і шляхи подолання. Аналітичний центр ADASTRA. URL: <https://adastra.org.ua/blog/globalna-inflyaciya-prichini-naslidki-i-shlyahi-podolannya>

26. Павлюк Т. І., Новак І. Г. Рівень бідності в Україні та його причини. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. № 6 (17). с. 282 – 287.

27. Вплив соціальної нерівності на життя людей та можливі рішення. *Welfare*. URL: <https://welfare.green/vpliv-socialnoi-nerivnosti-na-zhittya-lyudejj-ta-mozhlivi-rishennya/>

28. Зовнішня торгівля України товарами: підсумки 2024 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku>

29. Валовий внутрішній продукт України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

30. Трекер економіки України під час війни. *Центр економічної стратегії*. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>

31. Індекс інфляції в Україні. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

32. Томнюк Т.Л. Лібералізація податкової системи України: тенденції та перспективи реалізації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. №7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1272>

33. Оподаткування та надання податкових пільг для бізнесу у військовий період. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/7313>

34. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР (дата звернення 27.01.2025 р.)

35. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI (дата звернення

27.01.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

36. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (дата звернення 27.01.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

37. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 №2120-IX (дата звернення 11.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

38. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 №2142-IX (дата звернення 11.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>

39. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування в умовах воєнного стану: Закон України від 30.06.2023 №3219-IX (дата звернення 11.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#Text>

40. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства: Закон України від 18.06.2024 №3813-IX (дата звернення 11.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3813-20#Text>

41. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: Закон України від 10.10.2024 №4015-IX (дата звернення 11.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text>

42. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 04.12.2024 №4113-IX (дата звернення 11.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4113-20#Text>

43. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних

надходжень: Закон України від 30.11.2021 №1914-IX (дата звернення 11.04.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-20#Text>

44. Іваницька О. М. Міжнародне співробітництво у сфері протидії ухиленню від сплати податків та запровадження загального стандарту звітності (CRS). *Фінанси України*. 2022. Вип. № 9. с. 7-21.

45. Добрунік Т. П. Оподаткування малого бізнесу в Україні: реалії сьогодення та перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. № 76. с. 235–244.

46. Доходи Державного бюджету України за 2021 – 2024 роки. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2021/>

47. Доходи. Державний веб-портал бюджету для громадян: офіційний веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>

48. Національна стратегія доходів до 2030 року. Державна податкова служба України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

49. Смирна К. В. Основні проблеми системи оподаткування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3485/3414>

50. Дотримання законодавства платниками податків та економічне відновлення України. Разумков центр. *Український парламентський інститут*, 2023. 71 с.

51. Шульга Т. М., Сторчак А. О. Адміністрування податків в Україні в умовах правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. № 9. с. 296 – 298.

52. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень (листопад-грудень 2024 р.). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-18>

53. Волощук М.Г., Петріченко О.О., Білаш О.В., Карабін Т.О.,

Менджул М.В. Податкове право країн ЄС : посібник. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 144 с.

54. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в США (штат Каліфорнія). *USAID*. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29001.pdf>

55. Дані про тенденції оподаткування: 2025. *Тенденції оподаткування в ЄС*. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/data-taxation-trends_en

56. На шляху до дотримання податкового законодавства: добровільне розкриття та непрямі методи контролю: Монографія. За заг. ред. Д.М. Стародуба. Київ. 2021. 151 с.

57. Ілюшик О. М., Піщанська М. О. Аналіз побудови податкових систем у зарубіжних країнах та в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Вип. № 1. с. 157 – 165.

58. Прасад А., Шевчук С. Уряд планує відновити прогресивну шкалу для ПДФО та надати контролюючим органам доступ до банківської інформації. *Forbes*. URL: <https://forbes.ua/news/uryad-planue-vidnoviti-progresivnu-shkalu-dlya-pdf-fo-ta-nadati-kontrolyuyuchim-organam-dostup-do-bankivskoi-informatsii-28122023-18190>

59. Не податком єдиним: приклади пільгових умов для ІТ у світі. *Дебет-кредит*. URL: <https://news.dtki.ua/simple/individual-single-tax/57364-ne-podatkom-jedinim-prikladi-pilgovix-umov-dlia-it-u-sviti>

60. Лісовий А.В., Проскура К.П., Кирпа С.В., Савченко А.М., Скорик М.О. та ін. Організаційно-економічний механізм протидії тіньовій економіці та корупції: монографія; за заг. ред. А. В. Лісового; Державний податковий університет. Ірпінь. 2024. 246 с.

61. Акименко О.Ю., Співак В.О., Донець Я.І., Ященко Я.А. Удосконалення податкової системи України: можливості імплементації зарубіжного досвіду. *Modern Strategies of Global Scientific Solutions*. 2023. с. 107 – 110.

62. Демиденко Л., Наконечна Ю. Фінансова стійкість аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану. *Вісник Київського національного*

університету імені Тараса Шевченка. 2023. Вип. № 1 (222). с. 48 – 55.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1.1

Перелік місцевих податків і зборів, що були встановлені Декретом Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» у перший етап еволюції податкової системи України

№ з/п	Назва податку/збору	Орієнтовний розмір (на той час)
1.	Податок з реклами	-
2.	Комунальний податок	17 грн з одного працівника
3.	Готельний збір	-
4.	Ринковий збір	До 20% НМДГ (3,40 грн) *
5.	Збір за паркування автотранспорту	-
6.	Курортний збір	До 10% НМДГ (1,70 грн) *
7.	Збір за участь в бігах на іподромі	-
8.	Збір за виграші в бігах на іподромі	-
9.	Збір за участь у грі на тоталізаторі	-
10.	Збір за використання місцевої символіки	-
11.	Збір на право проведення кіно- і телезйомок	-
12.	Збір за проведення місцевих аукціонів, конкурсів, лотерей	-
13.	Збір за проїзд автотранспорту через територію прикордонних областей	-
14.	Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі і сфери послуг	-
15.	Збір з власників собак	1 грн 70 коп. на рік
16.	Збір за видачу ордера на квартиру	-

* НМДГ – неоподатковуваний мінімум доходів громадян на той час становив 17 грн, отже 10% = 1,70 грн, 20% = 3,40 грн тощо.

Джерело: побудовано автором за даними [19].